

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ

Institut mezioborových studií Brno

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Brno 2005

Martina Krutílková

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ

Institut mezioborových studií Brno

Trestná činnost páchaná mládeží, její prevence

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. František Sýkora

Vypracovala:

Martina Krutílková

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Trestná činnost páchaná mládeží, její prevence“ zpracovala samostatně a použila jen literaturu a prameny uvedené v seznamu literatury.

.....
Martina Krutílková

Poděkování

Děkuji panu Mgr. Františku Sýkorovi za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytl při zpracování mé bakalářské práce.

Také bych chtěla poděkovat rodičům a kolegům za morální podporu a pomoc, kterou mi poskytli při zpracování mé bakalářské práce.

Brno, 30. dubna 2005

Martina Krutílková

Obsah

	str.
Úvod	1
1. Podmínky a příčiny kriminality	3
1.1. Příčiny kriminality	3
1.2. Podmínky kriminality	4
1.3. Poruchy chování	5
1.4. Prostředí	6
2. Vývoj kriminality dětí a mládeže	10
2.1. Úvod	10
2.2. Hranice trestní odpovědnosti	11
2.3. Statistiky trestné činnosti dětí a mládeže	12
2.4. Zrušení trestu smrti pro nezletilce v USA	17
3. Tresty pro mládež za protiprávní činy	18
3.1. Odpovědnost dítěte mladšího 15 let	18
3.2. Opatření ukládána mladistvým	18
3.3. Typy ústavů pro děti a mládež	25
3.4. Dětská vězení	32
4. Vraždy s účastní nezletilých a mladistvých	35
4.1. Barborka	36
4.2. Honzík	37
4.3. Policie viní šest dětí z vraždy staré ženy	38
5. Prevence	42
5.1. Střediska výchovné péče pro děti	42
5.2. Oblast primární a sekundární prevence	43
5.3. Oblast terciární prevence	45
Závěr	49
Resumé	50
Anotace a klíčová slova	51
Literatura a prameny	52

Úvod

Děti jsou obvykle v našich představách spojeny s něčím krásným, něžným, neporušeným, nadějným, tvořivým a obohacujícím náš soukromý i veřejný život. Tato práce však hovoří o jiných dětech. Hovoří o dětech, jejichž dosavadní krátká životní kariéra se zatím završila tím, že jim soud nařídí ochrannou nebo ústavní výchovu. Tento soudní výrok oficiálně potvrdil, že dítě, o kterém rozhodl, je nějak poznamenáno, že nepatří mezi ony děti, o kterých je běžně řeč.

Kriminální dráha dítěte často začíná tam, kde rodiče absolutně selhali. Své potomky totiž často sami posílají krást s vědomím, že stávající zákon nedovolí dítě potrestat. Takoví rodiče nejsou sami schopni vnímat normy společnosti. Těžko je pak můžou přenášet na děti. Takto vychované dítě se pak bude později téměř jistě potýkat se zákonem. Osobnost dítěte je utvářena prostředím rodiny. V rodině se dítě učí mezilidským vztahům, lásce, učí se zde pracovat a osvojovat si určité mravní zásady, charakterové vlastnosti i vztah ke společnosti. Pokud rodiče nejsou schopni plnit svou funkci, vystavují sebemilovanější dítě hrozbě, že se dostane do potíží. Rodiče, kteří v sobě nemají morální ani etické hodnoty, vychovávají zase jen a pouze problémové jedince. U etické výchovy jde totiž o předávání štafety. V rodině, kde nejsou přítomny základní etické ani morální hodnoty, jsou ideální podmínky pro růst malých zločinců. Začínají drobnostmi a postupně se z nich stávají kvalifikovaní podvodníci a zloději. Hlavní vinu nese zanedbaná péče rodiny. O tomto jsem se mohla přesvědčit sama a to v době, kdy jsem v loňském a letošním roce vykonávala praxi v diagnostickém ústavu pro mládež. Během rozhovoru mě děti potvrdily, že je jich rodiče zanedbávali a jak tráví svůj čas jim bylo zcela lhostejné.

Děti jsou dnes ohroženy více než dřív. Jde například o dětskou pornografii, drogy i širokou nabídku povrchního způsobu života. Varující je i velmi nízká úroveň etiky. Jako příklad stačí i obvyklé podvádění ve škole, které bývá učiteli často interpretováno jako šikovnost. Už tady začíná deformovaný přístup k normám a pravidlům. Na těchto malých prohřešcích jsou pak budovány ty větší. Pokud máte pocit, že tohle se zloději a vrahy nesouvisí, je to omyl. To je jen vršek ledovce. Dětem chybí vzory pro ztotožnění. Do určitého věku potřebují kompas, který by jim mohli dát právě učitelé.

Poslední dobou se v černých kronikách médií skoro denně dočítáme o brutalitě naší mládeže. Je ale na nemoc společnosti jménem dětské násilí lék? Většina zasvěcených úřadů

tvrdí, že kriminalita mládeže narůstá jen mírně, co ale narůstá daleko větším tempem je dětská brutalita. Určitě nejdůležitější věcí je hledání příčiny.

Každý den většina z nás večer tráví u televize a ani nevnímá, kolik zmlácených, zkrvavených, mrtvých nám projde před očima. V kolika detektivkách, akčních filmech, ale i ve zprávách vidáme naprosto běžnou věc a tou je právě násilí. Je to rozkvétající business. Víme ale, kolik dětí se na to všechno dívá s námi? Kolik malých kluků tráví volno tím, že se ve svých počítačových hrách snaží rozstřílet co nejvíc soupeřů? A to je jen jeden z mnoha faktorů, který může mladou vyvíjející se osobnost ovlivnit.

Děti mnohem častěji a ochotněji sahají k násilí a počínají si přitom stále brutálněji. I když mezi trestnými činy mládeže převažují krádeže nebo vloupání, policisté před vzrůstajícím násilím varují. Dětských a mladistvých pachatelů v poslední době výrazně ubylo. V brutalitě si ovšem s dospělými často v ničem nezadají. Problém je také v tom, že děti do patnácti let vědí, že jim vězení nehrozí. V poslední době se proto stále více diskutuje o snížení věkové hranice trestní odpovědnosti.

Snížení věkové hranice trestní odpovědnosti nestačí a musí je provázet další opatření. Je třeba zdůraznit odpovědnost rodičů, zrychlit soudní projednávání případů týkajících se dětí a zlepšit spolupráci mezi ministerstvy, do jejichž kompetence práce s dětmi v ústavu patří. Problematiku dětí má na starosti celkem pět resortů. Je to ministerstvo školství, práce a sociálních věcí, zdravotnictví a spravedlnosti, které spolu dostatečně nespolupracují.

Pro násilníky ve věku do 15 let nyní neexistuje specializované zařízení. Děti jsou umístěny ve výchovných ústavech mezi ostatními, které mají zcela jiné problémy. Režim v současných ústavech jim nebrání v útěcích, při nichž mnozí z nich páchají trestné činy včetně vražd.

Smutnou skutečností zůstává, že neexistuje péče o děti, které ústavům odrostly. Papírově jsou dospělí, z ústavu zmizí, takže problém jakoby neexistuje. Nikoho dál nezajímá, kam odejdou.

Cílem mé práce je nejen popsat podmínky a příčiny vzniku kriminality, ale zabývat se rodinnou výchovou jako nejvýznamnější příčinou vzniku dětské kriminality. Dalším důležitým úkolem je prevence kriminality, kterou považuji za důležitý prvek k zpomalení až zastavení neúměrného vzrůstu kriminality dětí a mládeže.

Ve své práci vycházím z dostupné literatury, studia dokumentace a zákonných norem.

1. Podmínky a příčiny kriminality

1.1. Příčiny kriminality

Při určování příčin a podmínek páčání trestné činnosti mládeží jsou určujícími faktory mikrostruktura, které na jedince a skupiny působí a vývojové zvláštnosti mladého člověka. Převážně tyto dva základní faktory formují hodnotový systém, sociální orientaci, postoje ke společnosti i jednotlivým osobnostem. Rozhodující roli při formování osobnosti má nezpochybnitelně rodina, přátelé, známí, tedy mikrostruktura, ve které mladý člověk vyrůstá a žije. Výrazný podíl na výchově má škola a ovlivnění kamarády, partou apod. Negativně působící faktory pak nejcitlivěji zasahují oblast psychiky člověka, intelekt, citovou a morální složku osobnosti.

Za nejvýznamnější příčinu kriminality je nutno považovat nedostatky v rodinné výchově. Vedle nich spočívají příčiny kriminality mládeže i v dalších faktorech :

- nízká úroveň až absence vhodných aktivit využitelných zejména ve volném čase mládeže, nedostatečná výchovná práce a vliv školy,
- problém kvalifikace a vzdělání,
- nedostatečná mravní a citová výchova,
- absence právního vědomí a další

Negativně působí i nedostatek životních zkušeností, menší schopnost adaptability mladého člověka na nové prostředí, změnu stylu života nebo rychle a správně reagovat na některé situace a podněty, což je provázáno častými chybami v jednání. Správné zvládnutí situace je závislé mimo jiné i na potřebných dovednostech a návycích, které u mladého člověka bývají nedostatečně rozvinuty.

Specifický je u mládeže i způsob páčání kriminálního deliktu a výběr objektu napadení. Dospělý pachatel využívá zkušenosti z osobních kontaktů s lidmi, které mládež postrádá. Proto kriminální delikt spáchaný dítětem nebo mladistvým je do značné míry improvizací ve vzniklé situaci, která s klesajícím věkem postrádá originalitu a nápaditost. Např. děti při páčání kriminálního deliktu často jednájí po vzoru představitelů akčních filmů. Improvizace je také jedním z důvodů, proč se děti a mladiství při páčání kriminálního deliktu dopouští mnohem závažnějšího trestního jednání než zamýšlely.

Odlišnosti se projevují i v motivaci. Je to způsobeno také prostředím, ve kterém jedinec vyrůstá a postavením, které v určujícím prostředí zaujímá. (11:16-18)

1.2. Podmínky kriminality

Druhou skupinou vlivů, které působí na vývoj kriminality, jsou podmínky, které napomáhají nebo ulehčují spáchání kriminálního deliktu. Jde o takové vlivy, které působí objektivně v daném období, čase a společenském klimatu. Trestná činnost páchaná mládeží se vyznačuje některými zvláštnostmi, mezi něž patří

- výběr předmětu útoku je určován rozdílným hodnotovým systémem mládeže
- trestná činnost je obvykle páchána skupinově s nízkou úrovní organizace
- obvykle schází příprava ke spáchání trestné činnosti, pokud je trestná činnost připravována, úroveň přípravy je povrchní, nedokonalá
- chování mladistvých delikventů se vyznačuje neúměrnou brutalitou, projevující se např. zbytečnou devastací okolí a předmětů
- nevýhodou mladistvého pachatele spočívající v nedostatku věku, fyzické síle apod. je nahrazován neúměrnými prostředky k překonání překážky a cíle
- při recidivě trestné činnosti mladiství pachatelé volí stejný způsob spáchání a své konání z předchozí trestné činnosti opakují
- na páchání trestné činnosti mladistvých má značný vliv alkohol, případně jiná návyková látka, která zvyšuje agresivitu, nekoordinovanost pohybů a podporuje nepřiměřené reakce na vnější podněty
- alibi si zajišťují u svých kamarádů, nebo v partě
- o připravované trestné činnosti se obvykle svěřují svým kamarádům nebo členům party
- obvykle schází snaha utajovat spáchání trestného činu
- předmětem zájmu jsou obvykle předměty, které momentálně potřebují, nebo které se jim vzhledem k věku líbí
- věci získané trestnou činností skupinou mladistvých jsou velmi brzy rozdělovány mezi její členy. Při rozdělování je patrná hierarchie ve skupině a podíl na spáchání trestné činnosti. Finanční prostředky se zpravidla utrácejí ve skupině
- rozhodování a jednání je spíše emotivní než racionální (11:17-18)

1.3. Poruchy chování

U jedinců, kteří se dopouštění protiprávního jednání se projevují určité poruchy chování a podle společenské závažnosti je můžeme rozčlenit na

- disociální chování, jež můžeme charakterizovat jako chování nespolečenské, vyznačující se nepřiměřenými reakcemi na podněty, jež však dosud nenabýlo sociální dimenze. Takovéto projevy chování je možno zejména pozorovat v rodinném nebo školním prostředí a je možno je zvládnout obvyklými, tj. běžnými výchovnými prostředky užívanými v těchto prostředích. Nejčastějšími projevy disociálního chování jsou kázeňské přestupky proti školnímu řádu, neposlušnost, vzdorovitost, negativismus, lži apod. Často jsou takovéto projevy doslova deskripcí jednotlivých ontogenetických období. Tzn. puberta, nástup do školy nebo mohou být též doprovodným jevem jiného primárního poškození, příkladně lehké mozkové dysfunkce či neuróz. Takovéto projevy chování velice často odezní samy, jsou pouze přechodného rázu nebo bývají zvládnutelné za pomoci ambulantní poradenské nebo terapeutické péče psychologa, případně speciálního pedagoga

- asociální chování je chováním, jež je již v rozporu se společensky uznávanými normami chování, s morálkou. Podstatou takovýchto projevů chování je nedostatek nebo dokonce absence sociálního citění, citová plochost. Projevy chování jsou již porušovány společenské normy v rozsahu, jímž se jedinec svým chováním výrazně odlišuje od věkového a obecně sociálního průměru své populace. Porušování společenských norem, obecně uznávaných pravidel chování, morálky, nabylo již takové intenzity, že je společností eticky neakceptovatelné, avšak nenabýlo dosud intenzity, již by došlo k porušení obecně platných právních norem. Takovéto chování a v důsledku toho i jednání bývá mezistupněm mezi chováním disociálním a chováním antisociálním, jinou terminologií řečeno chováním delikventním či kriminálním. Jako typické projevy asociálního chování můžeme uvést alkoholismus, záškoláctví či dnes již rozšířenou toxikomanii. Nejedná se již o přechodný projev takového chování, který by byl vyvolán zvědavostí, pouhou touhou ochutnat zakázaného ovoce. Asociální chování je naopak charakterizováno setrvalostí, zažitým stereotypem s tendencí gradovat. Základními projevy nebo již přímo formou takového chování jsou úteky, toulky, záškoláctví, demonstrativní sebepoškozování, alkoholismus, tabakismus nebo jiné druhy toxikomanie, gamblérství. Náprava takovýchto poruch chování již v převážné většině vyžaduje speciálně pedagogickou ústavní péči, ne-li přímo ústavní péči psychiatrickou

- antisociální chování. Antisociálním chováním je rozuměno chování a v důsledku toho jednání jedince nebo skupiny zaměřené vědomě na porušování zákonem chráněných nejzávažnějších společenských norem. Pod pojmem antisociálního chování jsou zahrnuty veškeré takovéto protispolečenské formy chování bez ohledu na jeho původ, věk jeho původce či intenzitu činu. Jedná se o takové projevy protispolečenského chování, jimiž mohou být a často bývají v závažné míře ohroženy zásadní hodnoty uznávané a chráněné lidskou společností, z nichž příkladně jmenuji základní z nich jako je život, zdraví, lidská důstojnost, majetek. Jedná se tedy o takové projevy protispolečenského jednání, jehož původce velice často, snad i v převážné míře může být napraven pouze prostřednictvím ústavní péče, jimiž jsou jednak školská zařízení, jednak věznice. Mezi nejzávažnější formy antisociálního chování patří zabití, vraždy, sexuální delikty, loupeže, krádeže, vystupňované násilí, terorismus, organizovaný zločin. (7:25-26)

1.4. Prostředí

Každé sociální prostředí na jedince nebo skupinu působí, někdy více, jindy méně. Toto působení sociálního prostředí může být pozitivní, negativní a jen zřídka nulové. Člověk je formován prostředím od nejútlejšího věku. Proto má prostředí, ve kterém žije, velký vliv na utváření jeho osobnosti. Jde o vliv rodiny, školy, pracoviště, prostředí, kde tráví svůj volný čas, party.

Při hodnocení vlivu jednotlivých prostředí je nutné rozlišovat zda se jedná o prostředí, které jedince nebo skupinu „připraví“ nebo „vychová“ pro sociálně patologické jednání a konání, či nikoli.

Rodinná výchova je základem a má určující význam při formování osobnosti mladého člověka i pro jeho mravní vývoj a to již od jeho nejútlejšího dětství. Rodina je zvláštní druh sociální skupiny, která má zvláštní význam v životě společnosti – zajišťuje její biologické trvání, předává dětem kulturní dědictví, poskytuje svým dětem určitou společenskou pozici, zajišťuje uspokojování emocionálních potřeb dětí a plní funkci společenské kontroly.

V rodině se dítě učí mezilidským vztahům, lásce, ve vztazích otce a matky se mu dostává předobrazu jeho vlastní role ženy nebo muže v rodině, kterou založí, učí se zde pracovat a osvojuje si určité mravní zásady, charakterové vlastnosti i vztah ke společnosti. Je velmi důležité, jaké první životní zkušenosti dítě získá. Proto je nutné, aby mu rodinná výchova dala zkušenosti, které budou dobrým základem pro vznik dalších zkušeností.

Mladý člověk si má z rodinné výchovy především odnášet do života správný vztah a úctu k základním principům a hodnotám. Každé dítě, má-li se z něj stát osobnost odolná, aby se mohla střetávat s nepřízní a konflikty světa dospělých, potřebuje poznat existenci slušných, lidských, rodinných vztahů.

Velký vliv na způsob výchovy v rodině mají osobnostní rysy rodičů. Jestliže jeden z nich nebo oba mají asociální sklony, může být dítě nepříznivě ovlivněno nežádoucím vzorem otcova nebo matčina jednání a může si navyknout na obdobný způsob života (např. oba rodiče nebo jeden z nich zneužívají drogy, ať alkoholové nebo nealkoholové, čímž dochází ke ztrátě schopností řádného plnění rodičovských povinností, jejich děti jsou morálně i ekonomicky zanedbány a často je rodičovský příklad přivádí k zneužívání drog).

Láska rodičů k dítěti je vyvolána neustálou láskyplnou, ale důslednou péčí o všechny stránky jejich rozvoje. Zájem o dítě a jeho rozvoj v dobrém rodinném ovzduší rodí lásku dítěte spíše než nezájem, byť vynahrazovaný bohatým hmotným zabezpečením. Výchova v rodině je výchova skutky, činy, příklady, a to buď dobrými nebo špatnými. (3:50-51)

Zdravá a správně fungující rodina je nejspolehlivější prevencí veškerého sociálně patologického jednání.

Za základní kriminogenní faktory v rodině proto můžeme označit tyto :

- rozvrácená rodina,
- závislost rodičů na alkoholu nebo jiných drogách,
- kriminalita členů rodiny,
- nepřiměřená výchova dítěte a mladistvého (přehnaná tvrdost nebo naopak přehnaná shovívavost),
- lhostejnost rodičů k chování dítěte ve škole, k prospěchu, ke způsobu trávení volného času,
- pobyt dítěte v dětském domově
- preferování podnikatelských aktivit a angažovanost rodičů v zaměstnání před výchovou dětí (11:7-8)

Škola je neoddělitelnou součástí výchovy mladého člověka a její význam pro vývoj dítěte je mimořádný. Rodinnou výchovu začínají doplňovat učitelé a spolužáci. Dochází tedy k vzájemnému výchovnému působení rodiny a školy na osobnost dítěte, kde významný je požadavek jednotného spolupůsobení, pozitivně ovlivňující osobnost dítěte. Ve škole se dítě dostává poprvé mimo rodinné prostředí, poprvé vstupuje do velkého světa, kde je posuzováno podle své práce, svých výkonů a schopností. Poprvé se také dostává do konkurenčního

prostředí vrstevníků. Ve škole dítě poprvé dostává příležitost získat pozitivní hodnocení vlastním úsilím a podle úspěšnosti tohoto úsilí si vytváří základy celoživotního postoje k práci. Škola by měla děti zaujmout natolik, aby se stala hlavní náplní jejich života. Měla by pomáhat i v účelném využívání volného času.

Mezi nevhodným využitím volného času a delikvencí mládeže často existuje příčinná souvislost. Přirozenou vlastností člověka je potřeba sdružovat se v kolektivu lidí, což je umocněno u mládeže, která se sdružuje v partách či jiných společenstvích.

Za určitých podmínek je takové sdružování nežádoucí, zejména v případech, kdy parta vystupuje protispolečensky, agresivně, prosazuje rasovou nesnášenlivost apod. Příčina těchto negativistických postojů mladých lidí v partě je například v tom, že mladý člověk těmito postoji protestuje proti chybám a nedostatkům společnosti. Mladý člověk nemá ještě dostatek životních zkušeností a je velmi citlivý na vliv okolí. Snadno podléhá negativním vlivům osobnosti, včetně negativním protispolečenským vlivům. Proto se velmi snadno integruje do určitého ideologického seskupení zejména v případech, kdy takové seskupení (parta) je řízeno silnou osobností.

Svou roli při integraci mladého člověka do party sehrává i přirozená vlastnost mladého člověka vyniknout nad svým okolím, touha být zajímavým, odlišovat se od ostatních, upoutat okolí apod. V prezentaci svého postoje je mládež podporována anonymitou party, která výrazně ovlivňuje stupeň agresivity v prosazování názoru a jednání. V partě je obvykle potlačen vlastní názor, který je nahrazen názorem vůdce party. Tento vliv je patrný zejména u extrémistických seskupení, ve kterých mladí lidé prosazují názor vůdce, aniž by se zabývali jeho obsahem a konají pod jeho vlivem. (11:9)

Právě v partách téměř pravidelně vznikají první zkušenosti se zneužíváním drog. Začátečníci v nich hledají poučení, a starší a zkušenější je zasvěcují do tajů užívání drogy. Začátečníci se dovědí vše o technice a rituálu užívání drog, soudržnosti party, o jejich zásadách, ale i o přípravě drog.

Drogová závislost se zahajuje zpravidla zdarma. Druhou dávku je již nutné zaplatit a kapesné obvykle nestačí, a tak se začátečník dostává do tísně s obstaráním peněz. Dopouští se drobných krádeží a podvodů a tímto mnohdy startuje jeho dráha páchání trestných činů.

Parta toxikomanů se již jednoznačně orientuje na zneužívání drog. Má svého vůdce, který je schopen drogu opatřit. Členství v partě si každý její člen musí vysloužit. Vstupní podmínky mohou být různé. Hodnotí se i prospěšnost nového člena pro partu. Musí být např. schopen obstarat drogu, oceňována je i předchozí zkušenost s braním drog.

Převážná většina členů part pochází z defektních nebo jinak narušených rodin. Bývají to jedinci s odlišnou strukturou osobnosti, vyznačující se nezdrženlivostí a asociálními sklony.

Pokud jde o filozofii party, stojí v hierarchii hodnot nejvýše osobní svoboda, láska, přirozené kamarádství, touha po nevšedních a vzrušujících zážitcích. Droga pak má být prostředkem k dosažení těchto hodnot. Členové party se obvykle scházejí na zvoleném místě. K těmto setkáním si nejčastěji vybírají staré domy určené k demolici, sklepy, opuštěné byty.

Tlak ze strany vrstevníků, kamarádů či part je vždy významným faktorem. Sebeprosazení ve skupině vrstevníků, získaný respekt, dává mladému člověku pocit tak toužebného odtržení od primární rodiny.

Schopnost odmítnout, postavit se tlaku vrstevníků ve smyslu prosazení vlastní individuality, prožít si pocit odmítnutí se zadostiučiněním a nikoli s pocity viny je jednou ze základních schopností, ke kterým by nás měla výchova vést. Tato schopnost nemusí být vůbec spojena s drogou. Měla by tu ale být. Souvisí to s výchovou k individualitě, se schopností uvědomovat si zodpovědnost za vlastní jednání, ale také s vědomím svých individuálních práv a svobod. Tento způsob výchovy dítěte je nejpřirozenější prevencí proti drogám, ale i dalším civilizačním chorobám. (3:52-54)

2. Vývoj kriminality dětí a mladistvých

2.1. Úvod

Počátky samostatného systému justice nad mládeží je možné spojovat s rokem 1899, kdy ve státě Illinois v USA došlo k založení prvního řádného soudu pro mladistvé (osoby mladší osmnácti let). Z hlediska historického pak vytvoření soudu mládeže bylo výsledkem snah reformního hnutí Za záchranu dítěte, které se zasazovalo o změnu zákonů ve prospěch ohrožené a delikventní mládeže. Reformní hnutí Zachránců dítěte vycházelo z teorie, podle níž stát prostřednictvím soudu zajišťuje dětem řádnou péči a výchovu, jestliže jeho rodiče nestačí na jeho výchovu a dítě se o sebe nedovede postarat samo. Soud sleduje především zájem dítěte a jeho hlavním úkolem není zajistit zda se dítě dopustilo nějakého deliktu, ale stanovit jaké jsou skutečné objektivní potřeby dítěte a jak je nejlépe uspokojit. Proto v tomto systému soudnictví nebylo až do počátku 80. let 20. století zpravidla reagováno na kriminalitu typickými prostředky trestního práva (tresty), ale spíše postupy medicínskými, psychologickými a sociálně-právními. Soudy pro mladistvé se více orientovaly na osobu pachatele než na spáchanou trestnou činnost, neboť smyslem byla jak individualizace postupu soudu, tak i ukládaných opatření.

Zvláštní soudy mládeže byly zřizovány téměř ve stejné časové období po celém území USA, ale také i v Evropě. V Německu byly první zvláštní soudy mládeže zřízeny již v roce 1908, v tehdejší Rakousku-Uhersku v roce 1909, ve Francii a v Belgii v roce 1912, ve Španělsku v roce 1918, v Holandsku 1921 a v Československu 1931.

Pojetí československého systému trestní justice nad mládeží bylo vytvořeno zákonem o trestním soudnictví nad mládeží z roku 1931. Zákon v první řadě rozlišoval osoby nedospělé (osoby mladší čtrnácti let) a mladistvé (osoby mezi čtrnáctým až osmnáctým rokem věku) a určil jako minimální věk pro trestní odpovědnost dovršení čtrnácti let. Tudíž osoba, která v době spáchání trestného činu nedovršila čtrnáctý rok věku nebyla trestně odpovědná, avšak opatrovnický soud mohl uložit těmto osobám výchovná či léčebná opatření, ve kterých viděl potřebu, a dále byl oprávněn udělit napomenutí osobám, které měly pečovat o nedospělého.

Počátek trestní odpovědnosti byl spojen s ukončením školní docházky. Tak byla realizována zásada, že dítě školou povinné nenáleží před trestního soudce. (7:35-37)

Samostatný systém justice nad mládeží byl v pojetí zákona z roku 1931 představován specializovanými trestními soudy mládeže. U krajských soudů rozhodoval zvláštní senát,

nazvaný senát mládeže, u okresního soudu vykonávajícího trestní pravomoc byl ustanoven soudce mládeže.

Postupem doby však došlo k tomu, že zákon byl bez náhrady zrušen, což znamenalo, že trestněprávní ustanovení upravující problematiku mladistvých byla včleněna do obecných trestněprávních předpisů. Se zrušením zákona souviselo i zrušení specializovaných soudů mládeže a v neposlední řadě i úřadoven pro soudní péči o mládež. Od roku 1950 až do přijetí zákona č.218/2003 Sb. ze dne 25. června 2003 o soudnictví ve věcech mládeže nebylo možno hovořit o samostatném systému justice nad mládeží v naší republice.

Myšlenka obnovení samostatného trestního systému nad mládeží byla znovu nastolena již v roce 1992 v rámci zahájení přípravných prací na celkové rekodifikaci trestního práva. Avšak situace panující na poli trestního práva hmotného i procesního v uvedeném období myšlenke samostatného systému justice nad mládeží v trestních věcech nebyla příliš nakloněna. V této otázce totiž převážil názor, že postupná novelizace příslušných ustanovení v obecných trestních kodexech, týkajících se mladistvých, bude dostačující.

Zřetelný obrat ve vývoji české trestní politiky směrem k samostatnému trestnímu systému nad mládeží lze zaznamenat zhruba od počátku roku 1997. V průběhu let 1997-1999 vzniklo šest dokumentů věnovaných nové kodifikaci trestního práva mládeže. Počátkem roku 2001 byl předložen návrh nového zákona s názvem Zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže vládě, která jej schválila a postoupila k projednání parlamentu. (7:41-42)

2.2. Hranice trestní odpovědnosti

Věková hranice počátku trestní odpovědnosti je u nás 15 let. Tato hranice je obhajována zejména tím, že věk 15 let odpovídá počátku odpovědnosti v oblasti pracovněprávní, jakož i systému základního vzdělávání mládeže. Přitom mladistvý, který v době spáchání trestného činu nedosáhl takové rozumové a mravní vyspělosti, aby mohl rozpoznat jeho nebezpečnost pro společnost nebo ovládat své jednání, není za tento čin trestně odpovědný.

A jaká je věková hranice trestní odpovědnosti ve světě ?

7 roků – Hongkong, Singapur, Zimbabwe, Irsko, Švýcarsko

8 roků – Skotsko, Bermudy

9 roků – Malta, Uruguay

10 roků – Británie, Nový Zéland

11 roků – Turecko

12 roků – Nizozemsko, Řecko, Japonsko

13 roků – Francie

14 roků – Rakousko, Maďarsko, Itálie, Rumunsko, Slovinsko, Rusko, Ukrajina, Německo (zvažuje se snížení na 12 let), Albánie, Bulharsko, Chorvatsko

15 roků – Česko, Slovensko (v obou zemích se zvažuje snížení na 14 let), Dánsko, Švédsko, Norsko, Finsko, Island

16 roků – Španělsko, Portugalsko

18 roků – Belgie, Lucembursko (16)

2.3. Statistiky trestné činnosti dětí a mládeže

V roce 1977 se mládež podílela na stíhaných osobách 9%, v roce 1987 13%. Podíl dětských pachatelů na kriminalitě mládeže představoval v roce 1977 42%, v roce 1987 41%. Počet stíhaných dětí kulminoval v roce 1996, počet stíhaných mladistvých v roce 1994. V roce 1997 osoby mladší 18 let představovaly z celkového počtu stíhaných osob 17% pachatelů. Z toho podíl dětí činil 45% a mladistvých 55%.

Mládež se podílí na celkovém počtu stíhaných osob 13% na násilné trestné činnosti, 20,5% na mravnostní trestné činnosti a 29% na majetkové trestné činnosti. Nejvýrazněji se mládež podílí na krádežích vloupáním – představuje více než 34% ze všech osob stíhaných za tuto trestnou činnost.

V oblasti násilné kriminality je vysoký podíl mládeže varující. Podle vývojových ukazatelů se počet stíhaných osob mládeže za násilnou kriminalitu zvýšil od roku 1977 o 150% a v kategorii dětí o 300%.

Tři čtvrtiny dětí a mladistvých jsou stíhány za majetkovou kriminalitu. Děti se častěji než mladiství podílejí na krádežích vloupáním (v roce 1977 bylo za krádeže vloupáním stíháno o 100% více dětí než mladistvých, v roce 1987 o 38% a v roce 1997 o 9%). Mladiství

se častěji podílejí na krádežích prostých (v roce 1977 bylo za krádeže prosté stíháno o 68% více mladistvých než dětí, v roce 1987 o 62% a v roce 1997 o 66%).

Zajímavý je bližší pohled na jednotlivé druhy majetkové trestné činnosti, za které jsou nejčastěji děti a mladiství stíháni. Děti byly v roce 1997 nejčastěji stíhány za krádeže vloupáním do tzv. ostatních objektů (sklepy, půdy, kočárkárny, garáže apod.), konkrétně v 16% ze všech stíhaných dětí (v roce 1977 a 1987 nebylo evidováno). Dále pak za krádeže věcí z aut – 7% (v roce 1977 – 1,8%, 1987 – 3%), krádeže v jiných objektech – 6,8% (1977 a 1987 nebylo evidováno), krádeže vloupáním do restaurací, obchodů a kiosků – 6% (1977 – 4,5%, 1987 – 4,7%) a krádeže vloupáním do chat – 5,2% (1977 – 6%, 1987 – 5%).

Mladiství jsou nejčastěji stíháni za krádeže motorových vozidel – 12% (1977 – 13%, 1987 – 16%). Na dalších místech jsou krádeže věcí z aut – 9% (1977 – 1,3%, 1987 – 1,9%), krádeže vloupáním do ostatních objektů – 8,6% (1977 a 1987 nebylo evidováno), krádeže vloupáním do restaurací, obchodů a kiosků – 8% (1977 – 4%, 1987 – 5,3%) a krádeže v jiných objektech – 7% (1977 a 1987 nebylo evidováno).

V rámci České republiky je registrována nejvyšší míra kriminality dětí a mládeže na severní Moravě – 22,1%, v severních Čechách – 18,05% a v některých příhraničních okresech západních Čech – 9% z celkové počtu stíhané mládeže v České republice. (14:65-66)

Loni bylo za vraždu odsouzeno devět mladistvých, což je nejvíce za posledních pět let. O rok dříve si rozsudek za vraždu vyslechlo pět mladistvých, v roce 2002 byli odsouzeni čtyři a v roce 2001 tři mladiství. V loňském roce významně poklesl počet mladistvých odsouzených za krádeže. V roce 2004 jich bylo 1160, což je zhruba o 200 méně než v předcházejícím roce. Ale například v roce 2000 jich bylo více než 1800.

Podobný pozitivní trend zaznamenalo ministerstvo spravedlnosti u mladistvých odsouzených za těžké ublížení na zdraví. V loňském roce jich bylo 27, o devět méně než v předchozím roce. V letech 2000 a 2002 jejich počet naopak vzrostl na 47.

Naznačenému vývoji odpovídají také statistiky policejního prezidia, které již ale nesleduje, zda byla stíhaná osoba odsouzena. Podle policie spáchali nezletilci, tedy děti do patnácti let, a mladiství loni méně trestných činů než v roce 2003. Snížil se zejména počet krádeží a násilných skutků. Podle policie spáchali nezletilí v loňském roce 3319 trestných činů, zhruba o 1360 méně než předloni. Mladiství, tedy mladí lidé ve věku od 15 do 18 let, se dopustili 7886 trestných činů, což je téměř o 1900 skutků méně než v roce 2003.

Počet ostatních závažných trestných činů, jichž se dopustily děti se loni snížil. Mladší patnácti let spáchali 705 násilných trestných činů proti předloňským 873. Mladiství měli naopak na svědomí 1341 skutků, tedy o 100 více než v roce 2003. Děti loni spáchaly 287

loupeží proti předloňským 315, tedy o 30 méně. Mladiství se na těchto trestných činech podíleli v 611 případech, což je zhruba o 70 skutků více než v roce 2003.

Loni také klesl počet mravnostních trestných činů, které měli na svědomí mladiství a děti. Policie zaznamenala 92 případů u dětí a 161 u mladistvých. Proti předloňsku se jejich počet snížil o 28 u dětí a o 33 u mladistvých.

Počet znásilnění, které je nejzávažnějším mravnostním zločinem se ovšem zvýšil. Děti se loni dopustily 16 znásilnění proti předloňským osmi, mladiství 24 proti předloňským 18.

Podle policejních statistik v minulém roce ubylo vloupání spáchaných dětí a mladistvými. Děti jich měly na svědomí 808, kdežto předloni asi o 200 více. Mladiství spáchali loni 1775 vloupání, v roce 2003 téměř o 600 více.

Děti sice v roce 2004 spáchaly proti roku 2003 méně trestných činů, zvýšila se ale jejich závažnost. Postihy dětských pachatelů jsou však minimální. Ministr spravedlnosti Pavel Němec navrhl v připravovaném trestním zákoně snížit věkovou hranici trestní odpovědnosti.

Výrazný nárůst násilné trestné činnosti je patrný zejména u loupeží. Mladí pachatelé si při nich vybírají přijatelnou oběť, často spolužáky, velmi staré lidi či opilce. Je prokázáno, že čím je pachatel mladší, tím hůř odhaduje následky svého chování. Brutalita roste mimo jiné i proto, že mladí potřebují například na drogy daleko více peněz než v minulosti. (29)

V současnosti soudy případy nezletilých pachatelů odkládají, a nehrozí jim tak žádný trest. Pro násilníky ve věku do 15 let neexistuje speciální zařízení. Většinou končí v diagnostických ústavech. Žijí tak mezi ostatními dětmi, které zde nejsou kvůli trestným činům, ale jiným problémům. Mírný režim v současných ústavech dětským pachatelům nebrání v útěcích, při nichž mnozí z nich páchají trestné činy včetně vražd.

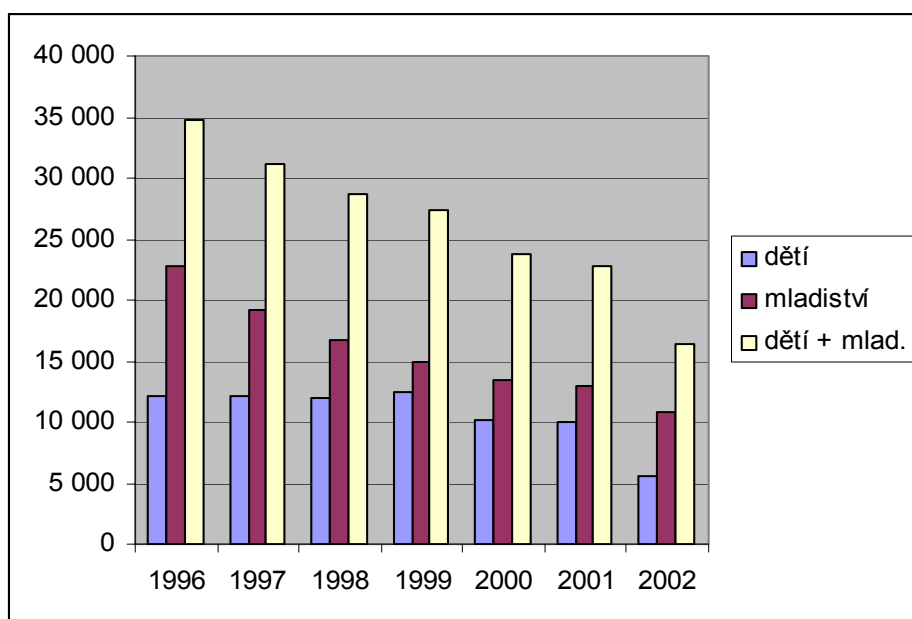
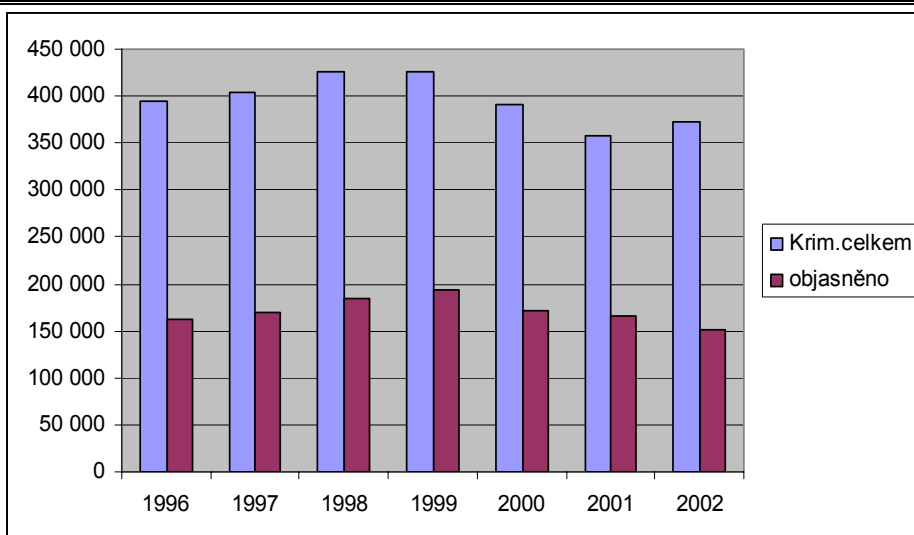
Ministerstvo školství se proto rozhodlo navrhnout zřízení speciálních zařízení pro dětské pachatele závažných trestných činů. (30)

Celkové počty vybraných zjištěných trestných činů v letech 1998 – 2002 a trestné činy spáchané dětmi a mladistvými ve stejném období (8:10)

činy	1998	1999	2000	2001	2002
vraždy	313	265	279	234	234
- děti	2	4	0	3	0
- mladiství	16	6	5	8	5
násilné činy	23 464	23 228	21 996	21 709	23 555
- děti	1 276	1 486	1 083	1 285	982
- mladiství	1 334	1 233	1 111	1 141	1 241
mravnostní č.	2 771	2 239	1 856	1 955	2 046
- děti	133	168	171	141	119
- mladiství	221	196	204	181	229
majetkové č.	314 249	306 351	284 295	255 897	256 308
- děti	9 312	9 409	7 762	7 214	3 419
- mladiství	13 165	11 450	10 260	9 650	7 294
ostatní krim.	21 358	23 879	19 842	19 386	22 364
- děti	936	1 053	823	977	752
- mladiství	1 366	1 457	1 404	1 392	1 535
zbývají k.	24 415	24 749	23 031	22 005	25 328
- děti	307	259	212	238	175
- mladiství	370	346	329	296	280
hospodář. k.	36 031	42 907	37 632	35 262	40 213
- děti	35	89	165	70	94
- mladiství	271	237	199	253	320

Trestné činy spáchané mladistvými a dětmi v ČR v letech 1996 – 2002 na pozadí celkové kriminality v ČR. (8:7)

ČR	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Krim.celkem	394 267	403 654	425 930	426 626	391 469	358 577	372 341
objasněno	162 929	169 177	185 093	193 354	172 245	166 827	151 492
obj. v %	41,3	41,9	43,5	45,3	44,0	46,5	40,7
z toho činy :							
dětí	12 059	12 086	11 999	12 464	10 216	9 926	5 541
mladiství	22 719	19 139	16 730	14 920	13 507	12 913	10 901
dětí + mlad.	34 778	31 225	28 729	27 384	23 723	22 839	16 442
% z objas.	21,3	18,5	15,5	14,1	13,8	13,7	10,9

2.4. Zrušení trestu smrti pro nezletilce v USA

Americký Nejvyšší soud 1. března 2005 zrušil trest smrti u nezletilých, kteří byli v době spáchání zločinu mladší 18 let. Učinil tak, když potvrdil verdikt Nejvyššího soudu státu Missouri, který zrušil trest smrti sedmnáctiletému vrahovi. Rozhodnutí přijaté nejtěsnějším rozdílem pěti hlasů ku čtyřem tvrdí, že trest smrti pro nezletilé odporuje osmému dodatku ústavy zapovídajícímu „krutý a neobvyklý“ trest. Verdikt tak zrušil asi 70 trestů smrti nad nezletilými vrahy, kteří v USA dosud čekali na popravu.

V posledních třech letech tak stoupenci trestu smrti v USA zaznamenali již druhý významný nezdar. V roce 2002 Nejvyšší soud totiž zakázal popravy duševně nemocných – opět s odkazem na osmý dodatek.

Americká nejvyšší soudní instance již v roce 1988 zakázala popravy zločinců mladších 16 let. Ale 19 států unie i poté popravovalo provinilce, kteří spáchali své zločiny mezi 16 a 18 rokem věku.

Nezletilí zločinci byli popravováni v posledních letech jen v několika dalších zemích včetně Iránu, Pákistánu, Číny a Saúdské Arábie.

Soud v Missouri zamítl trest smrti pro Christophera Simmonse, který jako sedmnáctiletý v roce 1993 unesl svou sousedku, svázal ji a hodil z mostu. Podle žaloby zločin plánoval a chlubil se, že mu to projde, protože je nezletilý.

Nejvyšší soud povolil americkým státům ukládat trest smrti v roce 1976. Ve 38 státech, kde je tento trest povolen, čeká na popravu 3400 odsouzených. (28)

3. Tresty pro mládež za protiprávní činy

3.1. Odpovědnost dítěte mladšího patnácti let

Dítě mladší patnácti let není trestně odpovědné. Dopustí-li se však dítě mladší než patnáct let činu jinak trestného, učiní soud pro mládež na základě výsledků předchozího pedagogicko-psychologického vyšetření tato opatření potřebná k jeho nápravě

- a) dohled probačního úředníka
- b) zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného vhodného výchovného programu ve středisku výchovné péče
- c) ochrannou výchovu (7:59)

3.2. Opatření ukládaná mladistvým

Mladistvý je pojem trestněprávní. Jsou s ním spojeny počátek trestní odpovědnosti fyzické osoby za spáchaný trestný čin a přestupek. Trestní odpovědnost mladistvého začíná spácháním trestného činu v den, který následuje po dni dovršení patnácti let a končí v den dovršení osmnáctého roku života. Spáchá-li osoba čin jinak trestný v den svých patnáctých narozenin, není trestně odpovědná, naproti tomu spáchá-li trestný čin v den svých osmnáctých narozenin, je stále trestně odpovědná jako osoba mladistvá. (11:15)

Snahou je vytvořit širokou škálu možností jak reagovat na jejich delikvenci a vytvořit tak podmínky pro potřebnou individualizaci řešení konkrétních případů. Prioritou je zájem na ochraně mládeže před škodlivými vlivy, na vytvoření podmínek pro jejich zdravý sociální a duševní rozvoj, na obnově jejich jednáním narušených sociálních vztahů a dosažení toho, aby v budoucnu bylo co nejvíce omezeno páchaní protiprávních činů. Trestní právo mládeže je orientováno do budoucnosti a jeho těžiště spočívá v přijímání takových opatření, prostřednictvím kterých lze předejít recidivě.

Právními následky opatření mohou být – výchovná opatření, ochranná opatření a trestní opatření.

Účelem opatření vůči mladistvým je především

1. vytvoření podmínek pro sociální a duševní rozvoj mladistvého se zřetelem k jím dosaženému stupni rozumového a mravního vývoje, osobním vlastnostem, k rodinné výchově a k prostředí mladistvého, z něhož pochází,
2. jeho ochrana před škodlivými vlivy a
3. předcházení dalšímu páčání provinění

Soud pro mládež může upustit od uložení trestního opatření mladistvému, který spáchal provinění menší nebezpečnosti činu pro společnost, jeho spáchání lituje a projevuje účinnou snahu po nápravě, jestliže vzhledem k povaze spáchaného činu a k dosavadnímu životu mladistvého lze důvodně očekávat, že již projednání věci před soudem pro mládež postačí k jeho nápravě. Další případ, kdy soud pro mládež může upustit od uložení trestního opatření, je situace, že se mladistvý dopustil činu z neznalosti právních předpisů, která je zejména vzhledem k jeho věku, rozumové vyspělosti a prostředí, ve kterém žil, omluvitelná. Konečně pak lze upustit od uložení trestního opatření v souvislosti s přijetím záruky za nápravu mladistvého s přihlédnutím k výchovnému vlivu toho, kdo nabídku záruky předložil.

Upustil-li soud pro mládež od uložení trestního opatření, může vyřídit věc tím, že mladistvého napomene, anebo může přenechat postižení mladistvého zákonnému zástupci, škole, již je mladistvý žákem, nebo školskému zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy, v němž žije.

Dalšími možnostmi upuštění od uložení trestního opatření jsou případy, kdy mladistvý spáchal provinění ve stavu vyvolaném duševní poruchou a soud pro mládež má za to, že ochranné léčení, které zároveň ukládá, zajistí nápravu mladistvého lépe než trestní opatření, anebo situace, kdy soud pro mládež použije vůči mladistvému ochranné nebo výchovné opatření a k dosažení účelu není třeba uložit trestní opatření.

Upustí-li soud pro mládež od uložení trestního opatření, hledí se na mladistvého, jako by nebyl odsouzen.

Soud pro mládež může také podmíněně upustit od uložení trestního opatření u mladistvého, jestliže považuje na rozdíl od upuštění od uložení trestního opatření za potřebné po stanovenou dobu sledovat chování mladistvého.

Při podmíněném upuštění od uložení trestního opatření soud pro mládež stanoví zkušební dobu až na jeden rok. Zároveň mladistvému může uložit ochranné opatření nebo výchovné opatření směřující k tomu, aby vedl řádný život, zpravidla mu též uloží, aby podle svých sil nahradil škodu, kterou proviněním způsobil.

Soud pro mládež může vzhledem k okolnostem případu a osobě mladistvého ponechat podmíněně upuštění od uložení trestního opatření v platnosti i přesto, že mladistvý zavinil příčinu k uložení trestního opatření a stanovit nad mladistvým dohled, pokud již nebyl uložen, přiměřeně prodloužit zkušební dobu, ne však o více než jeden rok, nebo stanovit dosud neuložená výchovná opatření směřující k tomu, aby mladistvý vedl řádný život.

Jestliže mladistvý, u něhož bylo podmíněně upuštěno od uložení trestního opatření, vedl ve zkušební době řádný život a vyhověl uloženým opatřením, vysloví soud pro mládež, že se osvědčil, jinak rozhodne o uložení trestního opatření, a to popřípadě již během zkušební doby.

Bylo-li vysloveno, že se mladistvý, u něhož bylo podmíněně upuštěno od uložení trestního opatření osvědčil, anebo má-li se za to, že se osvědčil, hledí se na něj, jako by nebyl odsouzen. (7:60-62)

Výchovná opatření

Mladistvému lze uložit následující výchovná opatření – dohled probačního úředníka, probační program, výchovné povinnosti, výchovná omezení a napomenutí s výstrahou.

Dohledem probačního úředníka se rozumí pravidelné sledování chování mladistvého v jeho rodině a způsobu výchovného působení rodičů na něj, kontrola dodržování uloženého probačního programu a výchovných povinností a omezení uložených mladistvému soudem pro mládež. Účelem dohledu probačního úředníka je sledování a kontrola chování mladistvého, zaměřená na zajištění ochrany společnosti a snížení možnosti opakování trestné činnosti, odborné vedení a pomoc mladistvému s cílem zajistit, aby v budoucnu vedl řádný život. Mladistvý, kterému byl uložen dohled probačního úředníka je povinen spolupracovat s probačním úředníkem způsobem, který mu probační úředník stanoví na základě programu jeho výkonu, dostavovat se k probačnímu úředníkovi ve lhůtách, které mu budou stanoveny probačním úředníkem, při stanovení těchto lhůt probační úředník přihlédne k poměrům mladistvého, jeho životní situaci v době výkonu dohledu i k prostředí, v němž žije, informovat probačního úředníka o svém pobytu, zaměstnání, dodržování uložených přiměřených omezení nebo povinností a jiných důležitých okolnostech pro výkon dohledu určených probačním úředníkem a nebránit probačnímu úředníkovi ve vstupu do obydlí.

Dalším výchovným opatřením je uložení **probačního programu**, kterým se rozumí povinnost absolvovat probační program, jímž může být zejména program sociálního výcviku,

psychologického poradenství, terapeutický program, vzdělávací, doškolovací, rekvalifikační nebo jiný vhodný program k rozvíjení sociálních dovedností a osobnosti mladistvého, a to s různým režimem omezení v běžném způsobu života. Smyslem probačního programu je působit na mladistvého tak, aby se vyhnul chování, které by bylo v rozporu se zákonem, podporovat vytvoření jeho vhodného sociálního zázemí a přispět k urovnání vztahů mezi ním a poškozeným. Byla-li proviněním způsobena škoda, zpravidla má být mladistvému uloženo, aby jí podle svých sil nahradil. Takový program musí být po projednání akreditační komisí schválen ministrem spravedlnosti a zapsán v seznamu probačních programů vedeném Ministerstvem spravedlnosti.

Soud pro mládež a v přípravném řízení státní zástupce před rozhodnutím o tom, že mladistvému bude jako výchovné opatření uložen některý z probačních programů zde uvedených, zvažuje kromě účelu opatření vůči mladistvému a účelu výchovného opatření také podmínky uložení probačního programu s přihlédnutím k povaze a závažnosti provinění, jehož se měl mladistvý dopustit a osobě mladistvého. Probační program vykonává mladistvý pod dohledem probačního úředníka.

Jako **výchovnou povinnost** může soud pro mládež a v přípravném řízení státní zástupce mladistvému uložit zejména, aby bydlel s rodičem nebo jiným dospělým, který je odpovědný za jeho výchovu, jednorázově nebo ve splátkách zaplatit přiměřenou peněžitou částku, kterou zároveň určí, na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti poskytovanou podle zvláštního zákona, vykonal bezplatně ve svém volném čase společensky prospěšnou činnost určitého druhu, usiloval o vyrovnání s poškozeným, nahradil podle svých sil škodu způsobenou proviněním anebo jinak přispěl k odstranění následku provinění, podrobil se léčení závislosti na návykových látkách, které není ochranným léčením podle trestního zákona, podrobil se ve volném čase vhodnému programu sociálního výcviku, psychologickému poradenství, terapeutickému programu, vzdělávacímu, doškolovacímu, rekvalifikačnímu nebo jinému vhodnému programu k rozvíjení sociálních dovedností a osobnosti mladistvého, který není probačním programem.

Výchovnou povinnost zaplatit peněžitou částku se uloží, jestliže lze předpokládat, že částka bude zaplacená z peněžitých prostředků, s nimiž smí mladistvý samostatně nakládat.

Vykonání společensky prospěšné činnosti určitého druhu smí být mladistvému uloženo jen tak, aby nenarušilo jeho přípravu na budoucí povolání, především plnění povinností souvisejících se vzdělávacím programem školy, nebo výkon povolání či zaměstnání, a to na dobu nejvýše čtyř hodin denně, osmnácti hodin týdně a šedesáti hodin celkem.

Výchovným omezením lze mladistvému zakázat zejména, aby nenavštěvoval určité akce, zařízení nebo jiné pro něj nevhodné prostředí, nestýkal se s určitými osobami, nezdržoval se na určitém místě, nepřechoval předměty, které by mohly sloužit k páčání dalších provinění, neužíval návykové látky, neúčastnil se hazardních her, sázek a hraní na výherních automatech, neměnil bez předchozího oznámení probačnímu úředníkovi bezdůvodně svoje zaměstnání.

Výčet výchovných povinností i výchovných omezení zde uvedených je jen příkladný a přichází proto v úvahu i uložení jiných výchovných povinností či jiných výchovných omezení za splnění podmínek, že směřují k dosažení účelu a že jde o povinnosti či omezení, jejichž vymezení je dostatečně určité, jejich plnění kontrolovatelné a lze je vykonávat.

Napomenutí s výstrahou soud pro mládež a v přípravném řízení státní zástupce mladistvému v přítomnosti jeho zákonného zástupce důrazně vytkne protiprávnost jeho činu a upozorní ho na konkrétní důsledky, jež mu hrozí v případě, že by v budoucnu páchal další trestnou činnost. Je-li to účelné a vhodné mohou při vyslovení napomenutí s výstrahou současně přenechat postižení mladistvého jeho zákonnému zástupci, škole, jíž je mladistvý žákem, nebo výchovnému zařízení, v němž žije. (7:62-66)

Ochranná opatření

Ochrannými opatřeními jsou ochranné léčení, zabránění věci a ochranná výchova.

Soud pro mládež může mladistvému uložit **ochrannou výchovu** pokud o výchovu mladistvého není náležitě postaráno a nedostatek řádné výchovy nelze odstranit v jeho vlastní rodině nebo v rodině, v níž žije, dosavadní výchova mladistvého byla zanedbaná, nebo prostředí v němž mladistvý žije, neposkytuje záruku jeho náležité výchovy a nepostačuje uložení ústavní výchovy.

Ochrannou výchovu lze uložit pouze mladistvému nebo dítěti mladšímu patnácti let. Ochranná výchova potrvá, dokud to vyžaduje její účel, nejdéle do dovršení osmnáctého roku věku mladistvého, vyžaduje-li to zájem mladistvého, může soud pro mládež ochrannou výchovu prodloužit do dovršení jeho devatenáctého roku. Není-li možné ochrannou výchovu ihned vykonat, nařídí soud pro mládež do doby jejího zahájení dohled probačního úředníka. Ochranná výchova může být kdykoliv změněna v ústavní výchovu a naopak. Jestliže převýchova mladistvého pokročila do té míry, že lze očekávat, že i bez omezení, kterým je podroben během výkonu ochranné výchovy, se bude řádně chovat a pracovat, avšak dosud

nepominuly všechny okolnosti , pro něž byla ochranná výchova uložena, může soud ochrannou výchovu přeměnit v ústavní výchovu, nebo může rozhodnout o podmíněném umístění mladistvého mimo takové výchovné zařízení. Přitom může mladistvému uložit dohled probačního úředníka nebo jiné výchovné opatření.

Trestní opatření

Za spáchání provinění může soud pro mládež mladistvému uložit tato trestní opatření :
obecně prospěšné práce – horní hranice sazby tohoto trestního opatření nesmí převyšovat polovinu horní hranice stanovené v trestním zákoně, jedná se tedy o 50- 200 hodin. Obecně prospěšné práce nesmí vzhledem ke své povaze nebo okolnostem, za kterých jsou vykonávány, ohrožovat zdraví, bezpečnost nebo mravní vývoj mladistvých. Soud pro mládež může vedle tohoto opatření uložit i vhodná výchovná opatření.

Peněžitě opatření je možné uložit mladistvému ve výměře od 1 000 do 500 000 Kč, je-li mladistvý výdělečně činný nebo jeho majetkové poměry uložení takového trestního opatření umožňují. Vedle tohoto opatření může soud pro mládež uložit i vhodná výchovná opatření. U mladistvého, který je výdělečně činný, lze peněžitě opatření stanovit také formou denní sazby s přihlédnutím k jeho dennímu výdělku, a to ve výši od 100 Kč do 1 000 Kč na den na dobu 5 až 500 dnů. Uloží-li soud pro mládež peněžitě opatření, stanoví pro případ, že by ve stanovené lhůtě nebylo vykonáno, náhradní trestní opatření odnětí svobody až na jeden rok. Mladistvému bude možno po právní moci odsuzujícího rozsudku jako alternativu k náhradnímu nepodmíněnému odnětí svobody pro případ, že by peněžitě opatření nebylo vykonáno, uložit po jeho vyjádření i výkon obecně prospěšné činnosti v rámci probačního programu pro tento účel zřízeného. Pokud mladistvý odsouzený takovou obecně prospěšnou činnost vykoná, rozhodne soud o upuštění od náhradního trestu odnětí svobody. U peněžitě opatření je možný podmíněný odklad výkonu na zkušební dobu až na tři léta, jestliže vzhledem k osobě mladistvého, zejména s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a prostředí, ve kterém žije a pracuje a okolnostem případu lze mít důvodně za to, že účelu trestního opatření bude dosaženo i bez jeho výkonu, nebo jestliže soud pro mládež přijme záruku za nápravu mladistvého a vzhledem k výchovnému vlivu toho, kdo záruku nabídl, má důvodně za to, že účelu trestního opatření bude dosaženo i bez jeho výkonu. Jestliže mladistvý vedl ve zkušební době řádný život a vyhověl uloženým podmínkám, vysloví soud pro mládež, že se osvědčil, jinak rozhodne, a to popřípadě již během zkušební doby, že se

peněžitě opatření vykoná. V případě odvolání záruky za nápravu mladistvého tým, kdo ji poskytl, přezkoumá soud pro mládež chování mladistvého během zkušební doby, a shledá-li, že podmíněné odložení výkonu peněžitě opatření neplní své poslání, rozhodne, že se peněžitě opatření vykoná, jinak podmíněné odložení výkonu peněžitě opatření ponechá v platnost. Bylo-li vysloveno, že se mladistvý, kterému byl podmíněně odložen výkon peněžitě opatření osvědčil, anebo má-li se za to, že se osvědčil, hledí se na něj, jako by nebyl odsouzen.

Zákaz činnosti může soud pro mládež mladistvému uložit, není-li to na překážku přípravě na jeho povolání, přičemž horní hranice sazby nesmí převyšovat pět let. Soud pro mládež může vedle tohoto opatření uložit i vhodná výchovná opatření.

Vyhoštění může soud pro mládež uložit ve výměře od jednoho roku do pěti let. Přitom přihlédne též k rodinným a osobním poměrům mladistvého a dbá toho, aby tímto trestem nebyl vydán nebezpečí zpustnutí.

Trestní sazby **odnětí svobody** stanovené v trestním zákoně se u mladistvých snižují na polovinu, přičemž horní hranice trestní sazby nesmí převyšovat pět let a dolní hranice jeden rok.

Nepodmíněné odnětí svobody může soud pro mládež mladistvému uložit jen tehdy, jestliže by s ohledem na okolnosti případu, osobu mladistvého nebo předchozí použitá opatření uložení jiného trestního opatření zjevně nepostačovalo k dosažení účelu. Nepodmíněné trestní opatření odnětí svobody je tedy v této škále opatření posledním prostředkem postihu. V případě, že mladistvý spáchal provinění, za které trestní zákon ve zvláštní části dovoluje uložení výjimečného trestu a že stupeň nebezpečnosti takového provinění pro společnost je vzhledem k zvlášť zavrženíhodnému způsobu provedení činu nebo k zvlášť zavrženíhodné pohnutce nebo k zvlášť těžkému a těžko napravitelnému následku mimořádně vysoký, může soud pro mládež uložit mladistvému odnětí svobody na pět až deset let.

Propadnutí věci.

Při výměře trestního opatření soud jako k polehčující okolnosti přihlédne zejména k tomu, že pachatel

- úspěšně vykonal probační program nebo jiný vhodný program sociálního výcviku, psychologického poradenství, terapeutický program, program zahrnující obecně prospěšnou činnost, vzdělávací, doškolovací, rekvalifikační nebo jiný vhodný program k rozvíjení sociálních dovedností a osobnosti mladistvého

- poskytl zadostiučinění poškozenému, nahradil úplně nebo alespoň částečně způsobenou škodu, odčinil nebo alespoň zmínil újmu, kterou mu způsobil a přičinil se o obnovení právních a společenských vztahů, které narušil svým chováním, nebo
- po spáchání provinění se choval tak, že lze důvodně předpokládat, že se v budoucnu již trestné činnosti nedopustí.

Při stanovení druhu trestního opatření a jeho výměry soud pro mládež přihlédne také k tomu, že mladistvý spáchal provinění ve stavu zmenšené přičetnosti, který si přivodil vlivem návykové látky.

Mladiství jsou skupinou, která je zvýšeně ohrožena zneužíváním omamných a psychotropních látek, a proto je třeba na tento problém reagovat adekvátními prostředky, zejména uložením ochranného léčení nebo jiného opatření směřujícího k odstranění nebo zmírnění závislosti mladistvého na návykových látkách. (7:59-70)

3.3. Typy ústavů pro děti a mládež

První ústavy budované pro společensky hendikepované lidi nebyly specializované. Zřizovala je od středověku církve, od 16. století i obce. K většímu rozšíření specializovaných ústavů pro mládež dochází v západoevropských zemích až po měšťanských revolucích z roku 1848. U nás jsou zakládány se zpožděním, až v druhé polovině 19. století. Zřizují je obce, zemské orgány státní správy a také různé spolky a nadace. Některé z těchto posledně jmenovaných nestátních subjektů pověřoval stát až do druhé světové války výkonem soudně uložených opatření. Předpisy upravující výkon ústavní výchovy byly od téže doby obecné, málo zavazující, takže ve složení svěřenců i ve výchovných režimech existovala velká pestrost. Ústavy se ve srovnání s dnešními více lišily v organizaci režimu a ve velikosti skupin, s nimiž se pracovalo najednou. Některé ústavy byly represivnější než jiné, někde byl kladen větší akcent na vzdělávání než jinde. Pokud jde o práci svěřenců, byly některé ústavy pojaty jako zemědělské farmy, jiné jako internáty vyučující řemeslu, další jako zprostředkovatelny pracovních sil pro podnikatele v okolí. Pobyty byly až do druhé světové války delší než dnes. Svěřencům personál poskytoval i péči po propuštění (hledání práce a bydlení) a v řadě případů s nimi zůstával v dlouhodobém kontaktu.

V padesátých letech vzniká jednotná síť ústavů pro děti a mládež, která pod korigovanými názvy existuje dodnes. Byly založeny záchytné dětské domovy a dětské domovy se zvýšenou výchovnou péčí, záchytné domovy mládeže a výchovné ústavy pro

mládež. Po několika změnách názvů a malých organizačních úpravách se dospělo v sedmdesátých letech k dnešní struktuře, která zahrnuje

- diagnostické ústavy pro děti
- diagnostické ústavy pro mládež
- dětské výchovné ústavy
- dětské výchovné ústavy se zvýšenou péčí
- výchovné ústavy pro mládež
- výchovné ústavy pro mládež se zvýšenou výchovnou péčí (5:155)

Celkový počet ústavů v České republice je sto devadesát šest. Patří zde dětské výchovné ústavy, výchovné ústavy pro děti a mládež, výchovné ústavy pro mládež, diagnostické ústavy a konečně dětské domovy. Ke dni 20.10.2004 v nich žilo sedm tisíc dvě stě sedmdesát dětí. Odborníci udělali srovnávací studii u dětí do tří let a z této jsme vyšli velmi špatně. Z každých deseti tisíc dětí do tří let jich v Česku vyrůstá v dětských domovech šedesát. Pro příklad i v Rumunsku jich je jen třiatřicet, na Slovensku jednatřicet, v Polsku devět, ve Slovinsku ani jedno. Problém je v tom, že v Česku prakticky není rozvinuta náhradní rodinná péče, nebo jinak, profesionální pěstounská péče. Tomuto se věnují jen dvě sdružení. Je to hlavně Fond ohrožených dětí a vesničky SOS, kterých je oproti jiným evropským zemím málo. (21)

Většina dětí, zhruba 83 procent, pobývá v ústavech na základě soudem nařízené výchovy, 16 procent dětí je zde umístěno na žádost rodičů a zbytek má nařízenou ochrannou výchovu. Často se ale tato zařízení stávají pro mladé delikventy jen odpočívárnou, v níž relaxují mezi dvěma útěky a šňůrou nově spáchaných trestných činů. Přibývá počet chovanců útěkářů, kteří, když si po pobytu venku potřebují odpočinout, nechají se policií chytit a dovést do zařízení. Za pár dnů ale znovu utečou a opět roztočí svůj kolotoč desítek majetkových trestných činů třeba tím, že ukradnou vozidlo kousek od brány ústavu. Počet útěků stále roste a momentálně statistiky hovoří o tom, že průměrně utíká 39,4 procenta chovanců ročně. O tom, jak v této problematice postupovat, existuje řada představ. Přesná metoda ale chybí. Hlavním nedostatkem je špatná komunikace mezi orgány a zařízeními, které mají děti v určitých situacích na starosti, jako je policie, soud, ministerstvo školství, sociální pracovníci, ústavy, ale také rodiny a školy. Prvním krokem je zřízení speciálních ústavů pro vážné delikventy, mladé vrahy a děti se závažnou psychickou poruchou. Tyto ústavy by měly izolovat a pokusit se napravit ty nejhorší. Dalším krokem by mělo být zdokonalení vysoce individuálního přístupu ke klientům jednotlivých zařízení. Takový přístup by měl v dětech

navodit pocit důvěry, zajistit kontakt s rodinou s cílem zlepšit vzájemné vztahy a zajistit tak chovancům slušné zázemí mimo ústav a tak se dobrat jejich resocializace. Všechno ale ukáže čas. Smutnou skutečností však zůstává, že budou dorůstat další a další děti vystavované moderním vlivům, mezi které úcta k životu jiných nepatří. Kromě toho většina z nich bude vyrůstat dál ve společnosti pozměněných hodnot, kdy za největší hodnotu je považováno mít peníze za jakoukoli cenu. Hrdiny budou dál jen ti, kteří je dovedou sehnat i velice pochybným způsobem. A proto se budou, bohužel, dál plnit dětské ústavy a budeme nadále číst o tom, jak se rozrůstá dorost české galerky. Žijeme totiž ve špatném systému, ve špatné, zvrácené společnosti, kde peníze pro někoho znamenají víc než život, city nebo svědomí. (17)

Před umístěním do uvedených zařízení musí soud vydat rozhodnutí o ústavní výchově nebo ochranné výchově.

Ústavní výchova

Ústavní výchova je opatření, které nařizuje příslušný soud podle zákona o rodině v občansko-právním řízení nezletilci do 18 let věku v případech, kdy jiná výchovná opatření nevedla k nápravě nebo když rodiče z vážných důvodů nemohou výchovu dítěte zabezpečit. Nařizuje se tedy z důvodů sociálních i výchovných.

Výchova nezletilého dítěte je vážně ohrožena jestliže rodiče dítě zanedbávají po stránce výchovné, citové, materiální, hygienické apod., nevykonávají nad ním dohled, tolerují například záškoláctví, používání alkoholu nebo drog. Jedná se o takový stav, že existuje reálná možnost narušení výchovy dítěte a ústavní výchova zde plní funkci preventivní.

Vážně narušena je výchova nezletilého dítěte závadovými projevy vlastních rodičů nebo dalších osob, se kterými se dítě stýká. Dále ji narušuje výchovná nezpůsobilost rodičů, jejich asociální chování a vlivy širšího rodinného prostředí. Zde tedy nastupuje ústavní výchova s funkcí nápravnou.

Za jiné závažné důvody, pro které rodiče nemohou výchovu nezletilého dítěte zabezpečit, je možné považovat vážnou nemoc rodičů, pro kterou nemohou výchovu dítěte zajistit, invaliditu rodičů nebo dítěte, dlouhodobou nepřítomnost rodičů z různých důvodů (např. vazba, výkon trestu), smrt rodičů. V tomto případě plní ústavní výchova funkci výchovnou s akcentem na ochranu dítěte. (9:47-48)

Výkon ústavní výchovy do tří let věku zabezpečují zdravotnická zařízení (kojenecké ústavy, dětské domovy pro děti do tří let), u jedinců od tří do osmnácti let školská zařízení.

V případech ústavní výchovy ze sociálních důvodů jsou to dětské domovy, v případech nařízení ústavní výchovy z výchovných příčin zabezpečují výkon dětské domovy se školou nebo výchovné ústavy. Ústavní výchova je opatřením, které nemá ze zákona trestný, nýbrž preventivní charakter. Trvá tak dlouho, dokud to vyžaduje její účel, nejdéle však do dosažení zletilosti, tj. 18. roku věku, pokud soud nerozhodne jinak (tzn. může být zrušena kdykoliv na základě žádosti zákonných zástupců, pokud pominuly důvody, pro které byla ústavní výchova nařízena, nebo pokud splnila svůj výchovný účel před dosažením 18. roku věku, avšak může být soudem výjimečně prodloužena i po dosažení zletilosti, pokud svůj účel nesplnila, nejdéle však do 19 let). (13:192)

Ochranná výchova

Ochranná výchova je druhem ochranného opatření, která jsou definována trestním zákonem, mají účel preventivní, mají též izolovat a resocializovat toho, kdo se společensky nebezpečného činu dopustil. Ukládá se v občansko-právním řízení všem osobám, jež spáchaly ve věku mezi dvanáctým a patnáctým rokem čin, jenž trestní zákon u právně odpovědných osob umožňuje stíhat výjimečným trestem. Ochrannou výchovu může soud uložit i osobám mladším než 15 let, které spáchaly čin, jenž je u právně odpovědných osob pokládán za trestný čin. Ochranná výchova může být v občansko-právním řízení navržena i orgánem péče o děti a mládež, a to dětem mladším než 15 let. V trestním řízení může být uložena jen mladistvým. Trestní zákon ukládá vykonávání ochranné výchovy ve zvláštních zařízeních, v nichž je řádným pedagogickým vedením zabezpečena příprava chovance na jeho budoucí povolání. Soud může v průběhu ochranné výchovy mladistvého podmíněně umístit mimo výchovné zařízení, pokud lze očekávat, že se bude řádně chovat a pracovat. Pokud mladistvý tato očekávání nesplní, může soud rozhodnout o pokračování v ochranné výchově. (5:155)

Ústavní i ochranná výchova mohou být ukládány jen osobám mladším než 18 let, ve výjimečných případech mohou být prodlouženy do věku 19 let.

Diagnostický ústav

V současnosti u nás existuje 8 diagnostických ústavů pro děti a 4 diagnostické ústavy pro mládež. Je vstupním diagnostickým zařízením, kterým prochází každý jedinec, má-li být umístěn v kolektivní péči v rámci výkonu ústavní nebo ochranné výchovy. Pouze

v odůvodněných případech může být dítě umístěno do kolektivního zařízení bez předchozího diagnostického pobytu (děti bez poruch chování, děti po ukončení pobytu v kojeneckém ústavu). Pobyt v ústavu může být buď nařízen soudem, nebo dobrovolný. Dobrovolný pobyt předpokládá trojstrannou dohodu mezi vedoucím ústavu, rodiči a svěřencem.

V diagnostickém ústavu se provede vyšetření dítěte formou pedagogických a psychologických činností a na základě výsledků komplexního vyšetření, které trvá zpravidla 8 týdnů, jsou děti rozmísťovány do příslušných zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy. Ve většině případů se děti přemísťují do výchovného ústavu pro dlouhodobý pobyt. Hlavním vodítkem je fakt, zda cílový ústav vyučuje učební obor, která má svěřenec případně začatý nebo o něj má zájem. Jen zlomek svěřenců se vrací z diagnostického ústavu tam, odkud do něj přišli. (5:158-159)

Základní organizační jednotkou je výchovná skupina, kterou tvoří nejméně 4, nejvíce 6 dětí. Pro děti, které plní povinnou školní docházku, jsou v ústavu zřizovány třídy se vzdělávacím programem základní, zvláštní nebo pomocné školy. Pro mládež, která již ukončila povinnou školní docházku, se v diagnostickém ústavu zřizuje diagnostická třída, v níž je zajišťována příprava na budoucí povolání. Všechny třídy se naplňují do 8 dětí. (4:22)

Výchovný ústav

V současnosti u nás existuje 20 výchovných ústavů pro děti, 17 výchovných ústavů pro mládež a 6 výchovných ústavů pro děti a mládež. (5:159)

Výchovný ústav pečuje o děti starší 15 let se závažnými poruchami chování, u nichž byla nařízena ústavní výchova nebo uložena ochranná výchova. Do výchovného ústavu může být umístěno i dítě starší 12 let, má-li ulouženou ochrannou nebo ústavní výchovu, a v jeho chování se projevují tak závažné poruchy, že nemůže být umístěno v dětském domově se školou. Ve vztahu k dětem plní výchovný ústav zejména úkoly výchovné, vzdělávací a sociální.

Základní organizační jednotkou je výchovná skupina, kterou tvoří nejméně 5 a nejvíce 8 dětí, přičemž lze zřídit nejméně 2, nejvíce 6 výchovných skupin. Do nich se děti zařazují se zřetelem na jejich výchovné, vzdělávací a zdravotní potřeby.

Součástí výchovného ústavu je škola, jejíž třídy se naplňují do 8 žáků. Škola poskytuje podle potřeby možnost ukončení povinné školní docházky a další střední vzdělávání. Při výchovném ústavu se nejčastěji zřizuje praktická škola, odborné učiliště, střední odborné

učiliště. Pro děti, které se po ukončení povinné školní docházky dále nepřipravují na budoucí povolání, může být ve výchovném ústavu zřízena samostatná výchovná skupina se zaměřením na pracovní činnosti – tzv. pracovně výchovná skupina. Lze ji zřídit i mimo sídlo ředitelství výchovného ústavu.

Pobyt ve výchovném ústavu je ukončen buď soudním rozhodnutím nebo dosažením plnoletosti. (13:196)

Dětský domov

Patří do systému školských zařízení pro výkon ústavní výchovy. Dětský domov zajišťuje péči o děti s nařízenou ústavní výchovou, které nemají závažné poruchy chování, zpravidla ve věku od 3 do 18 let, v odůvodněných případech do ukončení přípravy na povolání, nejdéle však do 26 let. Do dětského domovu mohou být přijímány i nezletilé matky spolu se svým dítětem.

Dětský domov plní ve vztahu k dětem zejména úkoly výchovné, vzdělávací a sociální. Jedná-li se o dítě zdravotně či mentálně postižené, zajistí mu dětský domov vhodné podmínky úpravou denního režimu a vybavenosti zařízení, a dále odpovídající vzdělávací, terapeutický a sociálně rehabilitační program.

Základní organizační jednotkou domova je rodinná skupina, kterou tvoří nejméně 6 a nejvíce 8 dětí, přičemž lze zřídit nejméně 2 a nejvíce 6 rodinných skupin. Sourozenci se zařazují do stejné skupiny. Děti navštěvují běžnou školu mimo domov.

Pobyt dítěte v dětském domově může být ukončen soudním rozhodnutím o zrušení ústavní výchovy, dosažením zletilosti nebo přemístěním do jiného typu zařízení. (13:195)

Dětský domov se školou

Je určen pro výkon ústavní výchovy, výjimečně ochranné výchovy. Účelem domova je zajišťovat komplexní péči o děti zpravidla ve věku od 6 let do ukončení povinné školní docházky, mají-li závažné poruchy chování, nebo které pro svou přechodnou nebo trvalou duševní poruchu vyžadují léčebně výchovnou péči. Zároveň jsou zde umísťovány matky s dětmi, které vzhledem ke svému chování nesplňují podmínky přijetí do dětského domova.

Základní organizační jednotkou je rodinná skupina, kterou tvoří nejméně 5, nejvíce 8 dětí. V domově lze zřídit nejméně 2 a nejvíce 6 rodinných skupin.

Součástí dětského domova je v tomto případě škola, v níž se zřizují třídy s maximálním počtem 8 žáků. Dětem je poskytováno vzdělávání v rozsahu programů základní školy, zvláštní školy, výjimečně pomocné školy. Nemůže-li se dítě po ukončení povinné školní docházky pro pokračující poruchy chování vzdělávat ve střední škole mimo zařízení a nebo není-li zrušena ústavní výchova, je přerazeno do výchovného ústavu. (13:195)

Život v zařízení vede svěřence hlavně k adaptaci na podmínky a styl života v tomto zařízení. Individualita není ve skupinové výchově důležitá, důraz se klade na přizpůsobení se a roli jednoho z členů skupiny. Jedinec se v instituci nenaučí být zodpovědný za své chování a samostatné rozhodování. Svoboda rozhodování není podporována, většina věcí je předem určena nezávisle na osobní volbě. Strategie chování, které jsou užitečné v ústavu, v prostředí mimo něj ztrácejí svou hodnotu. Osoby, které opouští takové zařízení, mají podobné problémy jako vězni propuštění z dlouhodobého výkonu trestu. Nevyznají se v novém prostředí, těžko se adaptují na nové podmínky a je velké riziko, že se svými naučenými vzorci chování ve společnosti selžou. Tendence ke skupinové identitě je vedou k vazbě na partu a ve spojení s nižší úrovní ovládnutí a omezenou schopností sociální orientace to mnohdy vyústí k sociálně nepřijatelnému chování.

Pokud byla jedinci nařízena ústavní výchova již v dětství a zpřetrhala se tak vazba na matku nebo jiného blízkého člověka, která by měla být zárukou bezpečí a jistoty a nebo byl takový vztah závažně narušen, je pravděpodobné, že následkem toho bude trpět citovou deprivací. Tzn. že nebudou uspokojeny potřeby dítěte ve smyslu citové jistoty a bezpečí v dostatečné míře a po dostatečně dlouhou dobu. Deprivační zkušenost nepříznivě ovlivňuje další vývoj osobnosti v různých oblastech. V oblasti řeči a komunikace se citová deprivace projeví sníženou jazykovou citlivostí, chudým slovním projevem a nedostatečností v sociálním užití řeči. Rozumové schopnosti nejsou dostatečně využívány, chybí schopnost učit se zkušeností. Citově deprivované děti bývají citově ploché, nedůvěřivé a někdy i agresivní.

Důsledky psychické deprivace se mohou projevovat i v dospělosti v různých oblastech života a to někdy ještě výrazněji, protože od dospělého člověka se očekává zodpovědnost a samostatnost. Jedinci, kteří prošli výchovnými ústavami mívají nižší úroveň vzdělání částečně limitovanou i omezenou nabídkou učebních oborů v ústavu nebo nemají vůbec žádnou kvalifikaci. Vliv ústavního prostředí se v dospělosti může promítat i do partnerské a rodičovské role ve formě obtíží při přijímání zodpovědnosti za jiné lidské bytosti, chybí jim potřebná citová a sociální zkušenost, kterou jiní v dětství získávají v dobře fungující rodině.

V neposlední řadě je to problém se sociální adaptací, který se projevuje v potížích s respektováním běžných pravidel, užívání standardních strategií chování, jsou hodnoceni jako sobečtí, nestálí, náladoví a konfliktní.

Ve všech uvedených zařízeních je nepřetržitý celoroční provoz. Umístěny do nich mohou být děti pouze prostřednictvím diagnostického ústavu, v jehož územním obvodu se nacházejí. Zřizovatelem dětských domovů jsou krajské úřady, zřizovatelem diagnostických ústavů, dětských domovů se školou a výchovných ústavů je MŠMT ČR.

Domy na půl cesty

Osmnácté narozeniny jsou pro většinu dětí z dětských domovů těmi nejhoršími v životě. Čeká je totiž ten největší krok: samostatný život. Dověšením plnoletosti musejí z ústavu odejít. Na základě zákonů mohou při odchodu dostat věcnou pomoc, nebo jednorázový finanční příspěvek – maximálně 15 tisíc korun. Nikoho už ale nezajímá, kam dítě půjde.

Mnoho z nich ale není připraveno postarat se samo o sebe a začít si zařizovat vše, co až dosud za něj dělal dětský domov. Mají problémy samostatně žít, protože nezvládnou základní věci, jako je šetřit peníze a chodit do práce. Někteří pak skončí v pochybných partách zlodějíčků, jiné se zase bezcílně toulají ulicemi.

Pomoc jim nabízejí domy na půl cesty. Jde o sociální zařízení, jež poskytuje dočasné zázemí mladým lidem, kteří žijí bez podpory vlastní rodiny, a tím jim usnadňují start do samostatného života. Jeho klienti bývají nejčastěji mladí lidé opouštějící různé formy ústavní výchovy (dětské domovy, výchovné ústavy, internáty apod.) a mladí lidé odcházející z nefunkčních rodin, kteří se sami nedokáží přizpůsobit nárokům společnosti. (22)

3.4. Dětská vězení

Česko vládne Evropě v počtu dětí starších tří let, které skončily v ústavech a žijí tam déle než tři měsíce. Alarmující je, že šest z deseti dětí, které v ústavech vyrostly, nakonec skončilo na ulici a živí se zločinem. To zjistili přímo mezi svými svěřenci ředitelé výchovných zařízení České republiky. Podle ředitelky nadace Naše dítě Zuzany Baudyšové to

jednoznačně svědčí o tom, že podmínky pro výchovu dětí jsou v těchto zařízeních nastaveny špatně a je třeba je rychle změnit. (18)

Kluk známý jako vrah Barborky z Kmetiněvsi, stejně jako další tři vloni vraždící školáci, čeká na vězení po děti. Speciální pavilon, který má vzniknout v psychiatrické léčebně v Praze- Bohnicích, je ale zatím stále na papíru. Přitom podle odborníků bychom sebou měli pořádně hodit. Brutalita dětí totiž roste a noví školáci – vrahové na sebe nemusí nechat dlouho čekat. A je nemyslitelné, aby tak jako dosud končili v diagnostických ústavech. Po loňském roce, kdy veřejnost šokovalo několik případů vraždících školáků, se vláda postavila za zřízení speciálního ústavu pro takové případy. Vězení pro děti, kde mají mít zvláštní péči i dozor, podporují i odborníci. Podle ředitele psychiatrické léčebny v Bohnicích Zdeňka Bašného je totiž nutné počítat se stoupající agresivitou u dětí. Už proto by bylo nutné mít připraven speciální ústav co nejdříve.

Ministerstvo školství předpokládá, že pavilon bude otevřen v roce 2007. Finanční náklady dosud nejsou vyčísleny, ale vzhledem ke stavu budovy půjde o desítky milionů korun. Dosud končí nezletilí pachatelé závažných trestných činů v diagnostických ústavech a jiných výchovných ústavech. Z nich ale dokážou hravě utéci. Navíc v systému ústavní péče mají ze zákona právo na vycházky, ze kterých se mnozí nevrátí, dokud je opět nenajde policie. Novela zákona o ústavní péči už ale kromě jiného počítá v rámci ochranné výchovy se zvláštním režimem pro zvláště nebezpečné děti a mládež. Budou mít intenzivnější terapeutickou a psychiatrickou péči a nebudou mít nárok na samostatný pohyb mimo zařízení. První pavilon s takovým režimem začne fungovat již letos od 1. července v Boleticích v severních Čechách. Koncepce zvláštního programu je hotova a vychází ze zahraničních zkušeností. Tato zařízení by měla zvládat u chovanců i sexuální odchylnost nebezpečného charakteru. V přísně střeženém domově, ze kterého už nebude možné utíkat, má být umístěno nejvýš deset dětí. (31)

Mezi chovanci výchovného ústavu v děčínské čtvrti Boletce je i dvanáctiletý chlapec z Mostu, který s partou dalších dětí ubodal ženu v Olešnici. Stejně jako ostatní chovanci ústavu jednou týdně opouští brány zařízení a volně se prochází po děčínských ulicích. Jeho režim se nijak neliší od režimu dětí s běžnými výchovnými problémy. Na dovolenou nikam nejedí, nemá kam. Rodiče nezná, celý život bydlel v dětských domovech.

V ústavu je dětí s podobnou minulostí několik, přesný počet ale vedení zařízení tají. V létě přibudou další, 1. července do ústavu zavítá první pětičlenná skupina mladistvých vrahů. Ti by ale měli podle plánu na vycházky zapomenout. Budou izolováni a nepřetržitě

hlídání. K tomu ale musí poslanci nejprve přijmout novelu zákona o ústavní péči, který upravuje režim v ústavech. (24)

Boletický ústav se tak stane pevností. Nerozbitná centimetr silná skla v oknech, která se nedají otevřít, nerozbitná bezpečnostní světla v místnostech, pult centrální ochrany napojený na policii, oddělení izolované od ostatních chovanců a nepřetržitý čtyřadvacetihodinový dozor pedagogů. Tak se chystá výchovný ústav. Materiální a technické zabezpečení vyjde zhruba na dva miliony. Další miliony bude stát posílení personálu. Děti budou čtyřadvacet hodin pod neustálým dozorem. Pěti až šestičlennou skupinu bude hlídat vždy jeden pedagog a jeden asistent. Tolik lidí dnes ústav nemá, bude muset přijmout dalších deset pracovníků. (25)

Další změnou bude každodenní psychologická terapie. Nyní chodí děti k sezení s psychologem a pedagogickým pracovníkem jednou za týden nebo čtrnáct dní. Nyní jsou v Boleticích většinou děti za drobnou kriminalitu nebo příliš časté záškoláctví. Podle ředitele ústavu budou muset na dětské násilníky intenzivněji působit a změnit jejich hodnotovou orientaci. Typickou ukázkou je i zmíněný dvanáctiletý vrah z Mostu. Když po otřesném činu přijel do děčínského ústavu, ještě ve dveřích se svým činem začal ostatním chlubit. Až ředitel a psycholog jej přesvědčili, že by se také nemusel cítit v Boleticích bezpečně. Jinak se život dětských násilníků v ústavu nebude nijak lišit od života ostatních. V areálu mají školu, pracovní výchovu, keramický kroužek, místnost s hudební aparaturou, tělocvičnu, plácek na fotbal. „Měli by být pořád zaměstnaní, aby neměli myšlenky na lumpárny. To je pro jejich výchovu nejdůležitější. Válením na posteli se ještě nikdo nepřevychoval,“ uvedl ředitel ústavu. Z odhadů vedení vyplývá, že taková výchova zabírá na každé druhé svěřené dítě. Jen zhruba padesát procent se po odchodu z ústavu dostane do vězení.

Dnes má ústav 112 dětí, tedy plnou kapacitu. Kvůli přijetí dětských násilníků musí někteří ze současných obyvatel zařízení odejít. Nikdo však zatím neví kam. (24)

4. Vraždy s účastí nezletilých a mladistvých

13. června 1996 – Šestnáctiletý syn v hádce zabil svého 53letého otce sekerou v Konstantinových Lázních na Tachovsku

19. června 1996 – Šestnáctiletý mladík v chatě svých rodičů na Domažlicku nejprve sexuálně zneužil a poté uškrtil devítiletého chlapce. Dítě mu bylo svěřeno do péče jako skautskému vedoucímu

20. září 1997 – Čtrnáctiletá dívka udusila novorozenou dceru v Mariánských Lázních na Chebsku

29. ledna 1998 – Sedmnáctiletý chovanec Výchovného ústavu pro děti a mládež v Chrastavě na Liberecku ubil kusem dřeva 47letou vychovatelku. Druhá vychovatelka skončila v kritickém stavu v nemocnici. Soud mu uložil osm let vězení.

31. března 1999 – V Rakousku byli zatčeni čtrnáctiletá Češka a její šestnáctiletý krajan. Údajně den předtím v německém pohraničním městě Lindau zavraždili šedesátiletou ženu. podle tamní policie oběť rdousili a poté ubodali nožem.

1. března 2004 – Šestnáctiletý žák 2. ročníku učiliště ve Svitavách ubodál při vyučování šedesátiletého pedagoga. Soud prvního stupně studenta v polovině srpna odsoudil k devíti letům vězení

20. srpna 2004 – Nezletilý mladík údajně zardousil v obci Písky u Nymburku 84letou ženu. Do domu zavražděné se dostal zřejmě bez použití násilí

12. srpna 2004 – Šest chlapců ve věku od 11 do 18 let se spolu se 34letým otcem dvou útočníků podílelo na vraždě 81leté ženy z Olejnice u Čestic na Rychnovsku. Ženu ubodali nůžkami

10. září 2004 – Kriminalisté odhalili podezřelého z vraždy třináctileté Barbory Němečkové z Kmetiněvsi na Kladensku, která byla zavražděna 1. ledna 2004. Výsledky testů DNA podle policie ukázaly na stejně starého chlapce. (26)

25. října 2004 – Třináctiletého chlapce ubodál jeho o rok starší spolužák z osmé třídy Základní školy v Hanušovicích. Pitvou bylo na těle zavražděného zjištěno několik desítek bodných ran. Motiv mimořádně brutálního útoku není zcela jasný.

Jací jsou mladí pachatelé, kteří zmařili lidský život, kde se v nich bere brutalita, co o nich říkají jejich spolužáci a obyvatelé, kteří vrahy znali? Podívejme se, zda-li bylo skutečně nutné, aby se dítě stalo postrachem svého sociálního okolí, či aby ve svém věku mělo tolik

negativních „dovedností“. Jaké volání o pomoc bylo přeslechnuto, jaká křivda na něm byla spáchána, jakému nevhodnému vlivu či příkladu bylo vystaveno a jaké socializační procesy byly zanedbány.

4.1. Barborka

Jeden z nejstrašnějších zločinů v České republice za poslední léta se rozuzlil. Vrahem, nad jehož bestialitou se pozastavovali i otrlí kriminalisté, je teprve třináctiletý školák! Dítě, kluk, spolužák zavražděné třináctileté Barunky Němečkové z Kmetiněvsi na Kladensku. Co se osudného prvního lednového dne odehrálo, ví pořádně jen on. Co se mezi ním a Bárou stalo? Miloval ji první „nevinnou“ láskou a ona ho nechtěla? Posmívala se mu a odstrčila ho a v něm se probudila krvelačná bestie? Nebo šlo o vyvrcholení dětských rozporů, které skončily mučivou smrtí dívky?

Co se na Nový rok stalo? Barborka šla v podvečer lesem domů do Kmetiněvsi od své kamarádky z Hospozína. Přítelkyně ji viděla naposledy kolem 17. hodiny. Když dívka nedorazila domů, místní se ji vydali hledat. Úděsný pohled se jim naskytl na břehu potoka. Leželo tam Barunčino zkrvavené tělo. Později vyšlo najevo, že ji vrah nejprve pobodal, ještě živou znásilnil a pak pohodil do vody.

Lidé z Kmetiněvsi, kde rodina Němečкова bydlí, i ze sousedního Hospozína věřili, že zločincem je někdo cizí.

Kriminalisté sesbírali pro analýzu DNA na sedm set vzorků od dobrovolných dárců, nejdříve od obyvatel Kmetiněvsi a Hospozína, později okruh osob kriminalisté postupně rozšiřovali i na dívčiny spolužáky. Pod nehtem na levé ruce se při pitvě našly biologické materiály. Bylo zjištěno, že se jedná o smíšený profil DNA. Část od dívky a část od jiné osoby.

Při vyhodnocování vzorků došli až k odběru s číslem 632, který vykazoval absolutní shodu se stopou, která byla nalezena za nehty levé ruky zavražděné dívky. Celková pravděpodobnost uvedených shod mnohonásobně překračuje hranici stanovenou jako limit individuální identifikace. Poměr pravděpodobnosti, že by mohlo jít o vzorek někoho jiného, je jedna ku pěti stům miliardám. Jelikož na zeměkouli žije sedm miliard obyvatel, bylo nemožné, aby došlo k záměně. V případě vyšetřování vraždy Barborky byla vůbec poprvé v historii české kriminalistiky použita metoda plošného odebrání vzorků. Vyšetřovatelé si

okamžitě pro pachatele došli. Byli šokovaní, když jim byl teprve třináctiletý hoch ze sousední vesnice. Kluk se k vraždě přiznal.

Lidé z obou vesnic byli v naprostém šoku. Celých osm měsíců a deset dní žili v jedné vesnici s brutálním vrahem. „Nikdy bych to do něj neřekla. Byl takový sympatický, sportovní typ, je to strašně neštěstí,“ řekla jedna z místních žen. „Byl to sigr už ve školce. Matka na něj zřejmě nestačila,“ uvedl zase starší občan. „Já sám jsem si myslel, že to nemůže být nikdo z místních lidí. Všichni se tady známe,“ řekl starosta Hospozína. „Za zločiny svých dětí by měli pykat i rodiče, když je nedokáží vychovat,“ tvrdí lidé z Kmetiněvsi. „Je to grázl, ve škole vydíral spolužáky. Vyhrožoval jim, že je zabije, když mu nedají peníze na cigarety. Byl velmi náladový, často se choval agresivně,“ uvedla jedna z dívek.

Hrůza, ze které se obce pomalu vzpamatovaly, začíná místní opět strašit. Protože klukovi není ani patnáct, nemusí se bát trestu a policie věc odloží. (15)

Třináctiletý hoch byl převezen do psychiatrické léčebny v Bohnicích k vyšetření. Znalecké posudky u něj potvrdily rozsáhlou duševní a sexuální poruchu. Podle lékařů si hoch vraždu do posledního detailu naplánoval. Oběť zavraždil a teprve poté ji sexuálně zneužil. Případ tak mladého sexuálního devianta čeští lékaři ještě neřešili. Protože čin spáchal jako nezletilý, nebude mít záznam v trestním rejstříku. Jako netrestanému mu po dosažení plnoletosti nebude možné nařídít léčbu, hospitalizaci ani kastraci, která je jedinou účinnou léčbou takové poruchy.

Dne 11.03.2005 Okresní soud v Kladně na neveřejném jednání rozhodoval o tom, zda hoch stráví příští čtyři roky v některém z běžných výchovných ústavů pro děti, nebo jestli mu nařídí přísnější takzvanou ochrannou výchovu. V takovém případě hoch poputuje do nového vězení pro děti, které ministerstvo školství staví v děčínských Boleticích.

Zda Barbořin vrah stráví příští čtyři roky skutečně v Boleticích, bude jasné zhruba za měsíc. Kladenský soudce totiž zakázal svůj verdikt zveřejnit s odvoláním na zákon na ochranu mladistvých delikventů. Rozsudek, ovšem bez údajů vedoucích k identifikaci hochu, bude možné zveřejnit, až nabude právní moci. (23)

4.2. Honzík

Zločin, který vyděsil i zkušené kriminalisty, se 25. října 2004 odehrál v centru tříapůltisícových Hanušovicích na Šumperku. Třináctiletého školáka zavraždil při cestě do školy jen o rok starší spolužák.

Umírajícího žáka zdejší základní školy našel po půl osmé ráno ležet na zemi v krvi s dvěma bodnými ranami a podřezaným krkem náhodný chodec. Snaha lékařů o hochovu záchranu byla marná. Chlapce zemřel na vykrvácení.

Chlapce ve čtvrt na osm ráno potkala na místě pozdější vraždy spolužačka, a to v doprovodu jeho nejlepšího kamaráda ze třídy. Okolo půl osmé si jeden svědek všimá rvačky dvou kluků a k věci uvedl „Viděl jsem tam dva kluky, jak se nějakým způsobem žduchají, ptal jsem se, co tam dělají, ti toho nechali a šel jsem od toho pryč. O čtvrt hodiny později jsem se vracel zpátky a zpoza rohu utíkal ke mně kluk a říkal, pane, pojd'te sem, tady je kluk celej v krvi“.

„Za vším prý stojí šikana, která ve škole už dlouho vesele bují. Lidé říkají, že po tom nešťastníkovi nějaký výrostek požadovali cigarety, a protože je nepřinesl, tak ho zabili,“ řekla žena středního věku. „Za mých mladých let by se to stát nemohlo. Když to bylo třeba, tak jsme jako kluci dostali ve škole pár facek a byl pořádek. Teď se na mládež nesmí sáhnout a toto je důsledek,“ řekl pětasedmdesátiletý muž. „Moc o tom nevím. Slyšel jsem ale, že to snad má něco společného se šikanou. Ta na škole je,“ tvrdil i další občan. „Šikanu jsme ve škole prověřovali letos v lednu. Tehdy se jeden chlapec bál jít do školy, svěřil se s tím příbuzným, ti nám to nahlásili a vyšetřování jeho slova potvrdilo. Šikanujících i šikanovaných bylo více. Věc jsme ale kvůli mladistvému věku pachatelů museli odložit,“ řekl mluvčí šumperských policistů.

Někteří pedagogové hroznou událost neunesli a zcela se zhroutili. Starší děti jen nevěřicně kroutili hlavou, nemohli pochopit, kde se v jejich spolužákovi vzala taková brutalita, že podřízl krk nejlepšímu kamarádovi. Jeden z nich však uvedl, že měl oblibu v drsných počítačových hrách.

Čtrnáctiletý žák 8. třídy se 26. října 2004 policistům přiznal. Šlo přitom o jeho nejlepšího kamaráda. (27)

4.3. Policie viní šest dětí z vraždy staré ženy

Bylo horké letní odpoledne ve čtvrtek 12. srpna 2004, když tři sta metrů od domku jednaosmdesátileté Anny Otčenáškové v Olešnici ve východních Čechách zastavilo osobní auto. Vystoupilo z něj šest dětí. Nejmladšímu z chlapců bylo jedenáct, nejstaršímu patnáct. O několik hodin později našel paní Otčenáškovou její synovec v tratolišti krve a s devíti bodnými ranami v těle. Za pět dní stará paní v nemocnici zemřela.

Podle policejní verze šla šestice chlapců do domu Anny Otčenáškové najisto. Jeden z chlapců řekl, že ví o staré paní v Olejnici, která má doma peníze. Domluvili se, že si k ní pro peníze zajdou, a když bude problém, tak ji třeba i zabijí.

Svůj plán splnili až do konce. Paní Otčenášková se totiž začala nezvaným hostům bránit a odmítla prozradit, kde své peníze má. Odpovědi jí byly rány a kopání, kterého se účastnilo všech šest hochů. Pak padlo devět smrtelných ran nůžkami.

Po několika dnech měla policie prvního pachatele: dvanáctiletého chlapce, který byl právě na útěku z dětského domova v nedalekém Kostelci nad Orlicí. Chlapec, podle všeho vůdce party, vzal nejdříve celou vinu na sebe. Policistům však nesedělo jak skutek popisoval, kolikrát a jak ženu bodl. Začali pátrat po možných spolupachatelích, s nimiž obvykle v době útoku býval. Během několika dní policie pochytila celou šestici a chlapci se přiznali kdo a kolikrát starou paní bodnul či uhořel.

Výpovědi policisty dovedly i k další klíčové postavě celé tragédie a to k čtyřiatřicetiletému Vladimíru Giňovi, otci dvou členů gangu. To on podle policie děti na místo přivezl. A dva tisíce korun, které chlapci „z akce“ přinesli, nakonec skončily u něj. Zda-li muž děti k činu navedl nebo je řídil nebylo v té době jisté.

Paní Anna tu mohla být ještě hodně let, říkají sousede. „Byla celkem zdravá, jen trochu dušná. Takový věk by jí nikdo nehádal,“ říká souseď, který bydlí přímo naproti domu zavražděné paní. A další souseď dodává „Byla vždycky rázná. Divím se, že se těm klukům nesnažila více odporovat“.

Všech šest chlapců se dobře znalo, i když v této sestavě zaútočili poprvé. Všichni pocházeli z nedalekého Kostelce nad Orlicí na Rychnovsku. Tři z nich tam žili v dětském domově. Chlapci patřili podle pedagogů a policistů k problémovým dětem s agresivními sklony a často z ústavu utíkali. Na útěku kradli, někteří z nich v minulosti několik lidí v Kostelci a okolí dokonce přepadli. Útočili beze zbraně, ale jen shodou okolností nikoho nezabili. Dva z malých zločinců dokonce už podle policie v pravé poledne v Kostelci přepadli starší ženu, uhořeli ji zezadu do hlavy, až ztratila vědomí. pak jí sebrali peněženku. Když se žena probírala, tekla jí krev z hlavy. Nechybělo mnoho a mohla zemřít. Záleželo na tom, koho měli před sebou. Přepadli třeba mladší ženu, ta se ale začala bránit a tak raději utekli.

Chlapci mají podle policistů podobné charakterové rysy. Jde prý hlavně o citovou vyprahlost a chladnokrevnost. Při výsleších o činu mluvili jako by se nic nestalo. Jeden z nich na otázku jaké má vzory uvedl „Nejraději mám hrdiny s pilou, obuškem, noži a hrdinu, který měl na copánku hák. Líbí se mi, když můj hrdina vyhrává a teče krev.“ (19)

Všech šest chlapců pochází z problémových rodin. Jaké jsou příběhy malých vrahů ?

Vladimír, 15 let, bytem v Kostelci nad Orlicí, svěřenec ústavu v Králíkách – jako jediný z dětí je trestně odpovědný a bude se z činu zodpovídat před soudem. Chlapci, který byl vůdcem party vrahů hrozí desetileté vězení. Dosud měl na svědomí „jen“ krádeže a pár přepadení. Spolužáky terorizoval, děti se ho bály. V době vyšetřování rodiče, kteří také vyrostli v ústavech, nespolupracovali.

Milan, 12 let, bytem Brno, svěřenec dětského domova v Kostelci nad Orlicí – byl to prý hubený kluk s nevinnou tváří. Učitelé a psychologové, kteří s ním v Brně přišli do styku, se shodují v tom, že pracovali s problémovějšími jedinci. Jeho třídní učitelka ze základní školy ho dokonce hodnotí jako zakřiknutého a samotářského chlapce, děti se spíš stranil a patřil k bystřejším žákům, měl většinou jedničky a dvojky. Dokud nezačal chodit za školu. V rodině citově strádal a když cítil křivdu, dokázal se i vztekat. Matka malého vraha, která je v invalidním důchodu má další dva menší syny a každé s jiným otcem. Hochova matka sama vyrůstala od tří let v dětském domově a to od doby, kdy kdosi zavraždil její matku. „Kluk býval poslušný, ale pak se chytl party a začal fetovat. od té doby jsem ho nezvládla,“ vysvětlila matka. Soud jí chlapce odebral a umístil do ústavu.

Jiří, 12 let, bytem v Mostě, svěřenec dětského domova v Kostelci nad Orlicí - má osm sourozenců. Všichni jsou v ústavech a dětských domovech v celém Česku. Jeho matka žila s různými muži, stěhovala se po celém městě a o děti se příliš nestarala. Všechny děti jí byly odebrány. Psal se rok 1995 a malému vrahovi bylo dva a půl roku. Putoval po dětských domovech, kvůli agresivitě vždy do ústavů s přísnějším režimem. Utíkal, bil ostatní děti, zraňoval i sám sebe. Kamaráda, který se pro něj rázem stal vzorem, našel v dubnu 2004. To když do kosteleckého ústavu připutoval o pár měsíců starší chlapec z Brna. Obdivoval ho, společně začali loupit.

Petr, 14 let, bydlel doma v Kostelci nad Orlicí – k olešnické vraždě se nejspíš jen připletl. „Je mentálně postižený, zaostal na úrovni sedmiletého dítěte,“ tvrdí hochův strýc. Pedagogové se shodli, že s chlapcem nebyly nikdy problémy, byli v šoku z toho, k čemu se připletl.

Michal, 14 let, bytem u rodičů v Kostelci nad Orlicí – žil v domku se svými rodiči a dvěma sourozenci. „Jde o slušnou rodinu, otec pracuje, matka je na mateřské dovolené. Byly s ním problémy ve škole, ale pokud bylo potřeba, rodiče se mnou zašli do školy a zjednali nápravu,“ říká rómská terénní pracovnice. Hoch, který čichá toluen, nedávno ukradl z bazaru pásky ke kalhotám za sto korun. To pro něj byla typická akce. Krádeže, rvačky. Nic horšího dosud neprovedl.

Mário, 11 let, bytem Česká Třebová, nyní svěřenec dětského domova v Kostelci nad Orlicí – když se jeho babička dozvěděla, že je její jedenáctiletý vnuk podezřelý z vraždy, rozbrečela

se. Svého vnuka chtěla jet okamžitě navštívit. Zjistit, co se mohlo stát, že takhle skončil. Naposledy ho viděla před dvěma lety, o Vánocích. „Loni jsem byla v nemocnici na operaci, tak jsem ho nemohla pozvat,“ tvrdí chlapcova babička. Rodina bydlí v České Třebové, v domě spravovaném charitativní organizací. Jednopokojový byt s kuchyňkou obývají jeho otec a dva z jeho čtyř sourozenců. „Synova manželka utekla a děti mu nechala. Naposledy jsme ji viděli před rokem. Po jednom z odchodů snachy se syn staral o své čtyři děti sám. Pak to přestal zvládat a požádal o umístění dvou mladších synů do dětského domova. V červnu 2004 to bylo pět let,“ vysvětlila žena. (20)

Dětský psychiatr Ivo Kunst z Hradce Králové po olešnické vraždě vyšetřoval prvního z útočníků a poslal ho do psychiatrické léčebny. Je přesvědčen, že jeho agresivita vznikala už v ranném dětství a tragické je, že jí během chlapcova vývoje nikdo nedokázal čelit. Chlapec se už od dětství ve své původní rodině setkával s agresivní lhostejností. Naučil se agresivní jazyk a tímto jazykem a celým svým chováním neustále testoval své okolí. Reakcí na jeho chování však byla zase jen lhostejnost.

U dítěte se do určitého věku vyvíjí koncept sebeúcty. V podstatě je to tak, že jak se k němu rodiče a další blízcí chovají, takový je. Ten kluk ze všech stran pocíťoval, že je špína, hnida. Jeho citová deprivace byla obrovská. Když to trvá určitou kritickou dobu, tak spadne klec a člověk se stane necitlivým vůči okolí. (19)

5. Prevence

5.1. Střediska výchovné péče pro děti

V roce 1991 byla zákonem č. 390/91 Sb. zřízena **střediska výchovné péče pro děti** a mládež jako součást sítě institucí preventivně výchovné péče a zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy. Zřizovatelem středisek je MŠMT ČR, organizačně jsou začleněna pod ředitelství diagnostického ústavu. Toto postavení bylo zakotveno i v novém zákoně č. 109/2002 Sb., který definuje i základní účel středisek: předcházet vzniku a rozvoji negativních projevů chování dítěte nebo odstraňovat příčiny nebo důsledky již vzniklých poruch chování a přispívat ke zdravému osobnostnímu vývoji dítěte, pokud nenastaly důvody pro nařízení ústavní nebo ochranné výchovy. To znamená, že středisko pracuje s klienty, jejichž stupeň narušení není ještě závažný, ale navíc je zde ještě jeden důležitý moment – pracuje se s klienty na bázi jejich dobrovolnosti, ochoty a zájmu spolupracovat. Středisko může poskytovat pomoc i dětem propuštěným z ústavní výchovy při integraci do společnosti.

Preventivně výchovná péče je poskytována dětem nejčastěji ve věku od 6 do 18 let formou :

- ambulantních služeb na základě žádosti osob odpovědných za výchovu nebo dětí starších 15 let,
- celodenních služeb na základě žádosti osob odpovědných za výchovu
- internátních služeb na základě žádosti osob odpovědných za výchovu. Internátní pobyt trvá zpravidla 8 týdnů

Základní organizační jednotkou při celodenní nebo internátní péči je výchovná skupina, která může mít nejméně 6 a nejvíce 8 dětí. Při této formě péče musí být dětem zajištěno vzdělávání, a to buď přímo ve středisku, nebo docházkou do školy mimo zařízení.

Středisko poskytuje konzultace, odborné informace a pomoc osobám odpovědným za výchovu, pedagogickým pracovníkům škol a školských zařízení v oblasti výchovy a vzdělávání dětí s rizikem či projevy poruch chování a negativních jevů v sociálním vývoji.

Zpracovává plán aktivit prevence zneužívání návykových látek a dalších sociálně patologických jevů na území své působnosti a koordinuje jeho realizaci v rámci škol a školských zařízení, jimž poskytuje metodickou pomoc. (13:197)

Desítky let byla v naší republice problematika sociálně nepřijatelného chování u dětí, mládeže i dospělých řešena standardním způsobem – ústavní péčí, ať již v resortu školství, zdravotnictví či spravedlnosti. Přestože tato péče byla a je ekonomicky velmi náročná, jen velmi pomalu a s potížemi se daří teprve v posledních pěti letech realizovat to, co je v zahraničí běžné : rozsáhlý systém preventivních opatření proti vzniku sociálně negativních jevů a snahy o zamezení recidivy a zabezpečení kvalitní resocializace.

Celková prevence v konečném důsledku zvyšuje šance ochrany celé naší společnosti.

Prevenčí rozumíme předcházení mravnímu narušení jedince a jeho společenských vztahů. Prevenci pak rozlišujeme na primární, sekundární a terciární.

5.2. Oblast primární a sekundární prevence

Prevence primární je soubor opatření, které mají zabránit vzniku poruchy chování (např. vhodné pedagogické působení, fungující rodina, nabízení alternativy proti motivacím, které vedou k nežádoucím formám chování).

Úkolem prevence sekundární je zabránění nepříznivému vývoji poruchy již vzniklé. Opatření v sekundární prevenci jsou zaměřena na odstranění škodlivých vlivů a uskutečňují se až tehdy, když už se u jedince projevila asociální či antisociální činnost. (12:21)

Jedinci s poruchami chování mají většinou nízkou úroveň zájmové sféry. Důležitá je tedy zájmová činnost právě proto, že si ji jedinec sám dobrovolně vybere, nepokládá ji za svou povinnost.

Preventivní snahy jsou podpořeny neúměrným vzrůstem kriminality dětí a mládeže, zneužívání návykových látek, růstem agresivity, brutality, šikany, vandalismu. Na obranu proti všem těmto nežádoucím fenoménům již existuje celá řada preventivních programů realizovaných prostřednictvím státních i nestátních institucí a organizací.

Velmi rozšířené jsou aktivity uskutečňované na základních a středních školách. Opatření prováděná v oblasti primární prevence by měla napomáhat ke zvyšování sociální kompetence dětí a mládeže činnostmi zaměřenými na odstraňování nedostatků v psychické regulaci chování a na zvyšování jejich schopností řešit adekvátním způsobem nejrůznější konflikty a náročné životní situace. Tím by měly být vytvořeny předpoklady pro dlouhodobé trvání prosociálního klimatu na školách a ve školských zařízeních, pro příznivou psychickou atmosféru i pro pozitivní seberealizaci dětí a mládeže v oblasti volného času. Významnou roli

v tomto snažení by měl zaujímat výchovný poradce na škole, školní psycholog a samozřejmě dobrá spolupráce nejen s rodiči, ale i se všemi odbornými poradenskými pracovišti. (13:198)

Do podvědomí veřejnosti se dostaly tzv. peer programy realizované pro žáky základních a středních škol nejčastěji prostřednictvím pedagogicko-psychologických poraden. Jedná se o výchovné programy zaměřené na oblast primární a sekundární prevence zneužívání návykových látek, které jsou prováděny za aktivní účasti samotných žáků. Vychází se z ověřené skutečnosti, že chování dětí a dospívajících mohou nejlépe ovlivnit jedinci věkově blízcí, tedy vrstevníci. Nejdříve se jednotlivé třídy účastní besed, které jsou zaměřeny na teoretické získávání znalostí o drogách, součástí je promítání videopořadů s drogovou problematikou. Poté jsou vybráni dobrovolníci, kteří mají zájem dozvědět se o tématu více a účastnit se preventivních programů jako aktivisté. Po absolvování několika týdenních a víkendových soustředění by měl být peer natolik vybaven znalostmi a dovednostmi, aby mohl ve škole a svému okolí působit jako poradce mezi vrstevníky. Předpokládá se přirozeně, že peer nebude sám experimentovat s drogami, že je dostatečně komunikativní a důvěryhodný. (10:160)

Bližší informace lze získat v pedagogicko-psychologických poradnách, kontaktních a poradenských centrech pro drogové a jiné závislosti a také u výchovných poradců na školách.

Dalším krokem k realizaci primární a především sekundární prevence poruch chování u dětí a mládeže bylo zřízení středisek výchovné péče, prvních ambulantních poradenských pracovišť. Vznikem středisek jako specifických školských zařízení v rámci prevence byla dána šance jedincům s poruchami chování vyřešit svůj problém za pomoci intenzivní terapeutické péče dříve, než by mohla být nařízena ústavní nebo ochranná výchova. Z koncepčního hlediska představují střediska přechod mezi výchovným poradenstvím, ambulantní péčí a ústavní péčí. (13:198)

Novinkou v oblasti sekundární prevence a také jistou formou integrace mládeže s rizikovým chováním byl vznik projektu LATA (laskavá alternativa trestu pro adolescence). Začal se konstitovat počátkem devadesátých let, tedy v době, kdy v Praze ještě nebyla dostatečná nabídka pracovišť, které by poskytovaly pomoc problémové mládeži. Realizátorem projektu je Studentské sdružení pro pomoc rizikové mládeži. Členy sdružení jsou převážně studenti – dobrovolníci z vyšších odborných škol nebo vysokých škol zaměřených na sociální práci, a dále odborní pracovníci (koordinátoři, psycholog, právník). Klientem mohou být mladiství nebo mladí dospělí ve věku 15 – 21 let, kteří mají konfliktní vztah s rodiči, mají obtíže při zvládání školních či pracovních povinností, inklinují k rizikovým skupinám vrstevníků. Někteří mohou být v situaci, kdy jsou vyšetřováni na

svobodě pro spáchání nějakého trestného činu, nebo se vrátili z výkonu trestu a hledají způsob, jak se vrátit zpět do běžného života. Dobrovolník pracuje vždy s jedním klientem, schází se s ním v dojednaných časových intervalech mimo sídlo Sdružení v přirozeném prostředí a podle potřeby klienta mu pomáhá řešit aktuální problémy (pomoc při dokončování školy, hledání brigády či zaměstnání, vyřizování úředních záležitostí) a zároveň nabízí možnost společného sdílení volného času a hledání jeho kvalitní náplně. Dobrovolník s klientem pracuje na základě smlouvy minimálně šest měsíců s intenzitou schůzek dvě až tři hodiny týdně. Sdružení LATA spolupracuje aktivně s řadou institucí (sociální kurátoři, soudy, věznice, psychiatrické léčebny, poradenská pracoviště). (6:10-13)

5.3. Oblast terciární prevence

Prevence terciární je soubor opatření, které vedou k tomu, aby poškození vyplývající z poruchy chování bylo co nejmenší a nedocházelo k recidivě.

Oblast terciární prevence (následná péče) není na úseku školství řešena, neboť se týká sice částečně mladistvých, převážně však mladých dospělých a dospělých osob. Přitom otázka úspěšné resocializace a tedy i integrace jedinců s poruchami chování je v mnohém závislá právě na úrovni péče, kterou je společnost schopna poskytnout mladému člověku po jeho návratu ze zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy či z výkonu trestu odnětí svobody. Nemá-li jedinec zajištěné dostatečně kvalitní zázemí –bydlení, práci, není-li mu poskytnuta pomoc při řešení řady situací, na které není připraven nebo je vůbec neumí řešit, zvláště u jedinců, kteří prožili v ústavní péči více let, dochází velmi brzy k recidivě sociálně patologického chování. (13:199)

O to významnější je vznik zařízení Centrum sociální prevence v Brně (CESOP). Jeho zřizovatelem je Magistrát města Brna. Jedinečnost CESOP spočívá v tom, že jako první v republice začalo realizovat „metodu dobrého startu“ pro ty mladistvé a mladé dospělé, kteří po ukončení pobytu v převýchovných zařízeních by zřejmě skončili na ulici.

CESOP zahájilo svou činnost v roce 1993 jako otevřené koedukované odborné internátní zařízení s cílem snížit riziko vzniku kriminální recidivy, zabránit vlivům negativního sociálního prostředí, podporovat aktivní překonávání sociálních problémů krizových situací svých klientů a posilovat společensky přijatelné způsoby chování. Pobyt klienta v tomto zařízení je dobrovolný. Do CESOP jsou přijímáni :

- mladiství a mladí dospělí po ukončení pobytu ve školských zařízeních pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy nebo jsou prvotrestaní po návratu z výkonu trestu a nemají odpovídající podmínky k návratu domů,
- mladiství žijící v takovém sociálním prostředí, které zjevně způsobuje jejich sociálně patologický vývoj,
- mladiství nebo mladí dospělí v podmíněném trestu nebo vykonávající alternativní trest, u nichž je reálné nebezpečí recidivy,
- mladiství nebo mladí dospělí žijící osaměle v problémovém sociálním prostředí nebo kteří se vzhledem ke svému psychickému handicapu dočasně neumí, nejsou schopni prosadit na trhu práce a získat prostředky na obživu vlastní prací.

Pro ubytované klienty CESOP jsou s ohledem na jejich problematiku připraveny tři základní režimy resocializace

Režim neodkladné péče

Do tohoto režimu jsou přijímáni mladiství klienti, kteří se nacházejí v krizovém stavu. Jsou opuštěni, zanedbaní, na útěku z domova nebo z kolektivního zařízení, vykazují známky týrání či jiného špatného zacházení. Tito klienti přicházejí buď sami nebo jsou do CESOP odesláni jinými organizacemi (Linka důvěry, Modrá linka, Krizové centrum atd.). Klientům v režimu neodkladné péče je poskytována materiální pomoc (např. strava, zapůjčení ošacení, zajištění hygieny a ubytování), psychologická pomoc a pokud to situace vyžaduje, je zprostředkována lékařská pomoc. Klienti se mohou podle svého zájmu dobrovolně zúčastnit zájmových aktivit pořádaných v CESOP. Pobyt zde trvá nejdéle tři dny, poté může klient přejít do některého z dalších režimů.

Režim azylové péče

Přijímáni jsou mladiství a mladí dospělí, kteří jsou trvale zaměstnaní nebo se řádně připravují na budoucí povolání, avšak nemají z různých důvodů možnost jiného ubytování. Jedná se především o klienty, kteří sem byli přerazeni z režimu neodkladné péče, dále osoby, které byly do CESOP doporučeny jinými organizacemi (absolventi školských internátních zařízení po dosažení zletilosti, mladiství, kteří z různých příčin opustily rodinu nebo o něž rodina řádně nepečuje, případně mladiství, kteří se stali obětí fyzického týrání nebo sexuálního zneužívání). Klientům v režimu azylové péče je poskytováno ubytování a stravování proti částečné úhradě, a to z vlastních prostředků, z prostředků rodičů nebo formou státních sociálních příspěvků. Je jim zajištěna pomoc při studiu, pokud o to požádají, a jsou jim nabídnuty volnočasové aktivity. Současně je prostřednictvím sociální pracovnice

poskytována pomoc při řešení sociálního problému, který je příčinou pobytu klienta v CESOP.

Režim resocializační péče

Do tohoto režimu jsou zařazeni mladiství a mladí dospělí, kteří jsou na svobodě stíháni pro nějaký delikt nebo se dopouštějí sociálně patologického jednání, které ještě nezakládá důvod k trestnímu stíhání. Objevují se zde i klienti, kteří dosud nemají osvojeny potřebné společensky přijatelné návyky a chování. Vedle ubytování a stravování je klientům poskytována i výchovná péče, zaměřená především na získání pracovních návyků a dovedností nebo obnovení studijní činnosti. Snahou je zajistit pravděpodobnější možnost zaměstnanosti i u osob bez odborné kvalifikace. Klienti se povinně zúčastňují resocializačních aktivit a podílejí se na životě komunity. V průběhu resocializace spolupracují pověřeni pracovníci s rodinami klientů, školami a učiteli, zaměstnavateli.

Resocializační program je ukončen u osob, které splnily cíle procesu resocializace, u osob, které projeví přání tento proces ukončit, u osob, které opakovaně porušují řád CESOP nebo narušují závažným způsobem podmínky obsažené ve smlouvě o poskytování resocializační péče.

Součástí CESOP je od roku 1996 také nízkoprahový kontaktní klub pro mládež ohroženou sociálně patologickým vývojem, která není v CESOP ubytována, ale zúčastňuje se dobrovolně vybraných aktivit. Klub nabízí alternativní programy pro volný čas a programy zaměřené na změnu hodnotové orientace. Cílovou skupinou jsou především mladiství z dysfunkčních rodin, kteří tento stav kompenzují členstvím v závadových partách. Veškerá práce s touto mládeží je řízena odbornými pracovníky.

Pro své aktivity resocializační i klubové disponuje CESOP dílnami (zámečnickou, keramickou, stolařskou), sportovními prostorami, zahradou, učebnami vybavenými didaktickou technikou, místnostmi pro skupinovou psychoterapii, klubovým zařízením. S klienty pracují psychologové, speciální pedagogové a sociální pracovníci.

Mezi významné aktivity CESOP patří účast na připravovaném projektu, který je zaměřen na realizaci kvalifikačních kurzů. Cílovou skupinou jsou mladiství a mladí dospělí ve věku 15 až 23 let, kteří z různých důvodů nezískali žádnou pracovní odbornost. Tito lidé se obtížně realizují na trhu práce a z hlediska sociálního patří mezi nejrizikovější skupiny pro vznik kriminálně závadového jednání. CESOP ve spolupráci s úřadem práce, vzdělávacími institucemi a zaměstnavatelskými organizacemi tím rozšíří oblast svého působení na další aktivity podílející se na integraci jedinců se sociálně patologickým chováním do společnosti.

(10:160-163)

Ve zkratce řečeno, prevence je vždycky důležitá a pokud se týče dětí a mládeže, tak je prevence nesmírně důležitá zejména v době, kdy trestná činnost dětí a mládeže narůstá a nabývá na brutalitě. Jde ale o širokospektrý termín. My si pod tím představujeme jednak takovou tu primární prevenci, která se snaží ty mladý lidi, děti učit, aby se chovali tak, aby nežili v rozporu se společností, pak hovoříme o sekundární prevenci, která už pracuje se specifickými skupinami, ohroženými kriminalitou a pak hovoříme o takzvané terciární prevenci, kdy se pracuje s dětmi, které už se nějakého delikventního jednání dopustily. Ty formy práce jsou nejrozličnější od trávení volného času, nějakého smysluplného, přes nejrozličnější terapeutické výchovné programy, přes pobytové programy, kdy se snažíme děti učit, aby se chovaly normálně, naučily se správným dovednostem, až po nejrozličnější specifický individuální projekty, které jsou zaměřeny výslovně na individuální nápravu toho jedince.

Prevence je běh na dlouhou trať a výsledky se zúročují během mnoha let. Základem je rozšiřování právního vědomí dětí a mládeže. Ale děti zatím mají povědomí především o právech, ale jaksi jim chybějí znalosti o povinnostech.

Závěr

Nedostatečná výchova a péče v rodině má na psychiku dítěte neblahý vliv a může silně ovlivnit i jeho vnímání okolního světa. Bohužel existuje hodně rodin, kde je dítě odstrkováno. To ale potřebuje, aby si ho hlavně rodiče všímali a hovořili s ním. Dětem často chybí láska, pocit bezpečí. Nemají uspokojené základní lidské potřeby mezi než patří i potřeba uznání, vyrůstají pod vnitřním tlakem a agresivním chováním toto napětí mnohdy ventilují právě na úkor třeba těch fyzicky slabších. V dnešní moderní době se rodiče ženou za svým osobním úspěchem, kariéra je pro mě mnohdy důležitější než jejich dítě. Ale pokud si myslí, že svůj nezáměr k dítěti vykompenzují drahými dárky a společnou dovolenou, může se jim tento jejich nezáměr krutě vymstít. Děti jsou ovlivňovány vším, co vidí kolem sebe. Negativní vliv na jejich vývoj mají některé televizní pořady, ale i počítačové hry. Děti potom pokládají svou agresi za hru. Nemají pocit, že někomu ubližují. Pro zaneprázdněné rodiče není nic jednoduššího než říct dítěti, aby si raději šlo hrát k počítači, v jiném případě mu dají peníze a jak dál tráví svůj volný čas je již nezajímá. Právě správná rodinná výchova je základem toho, aby se dítě nikdy neocitlo v situaci, která negativně změní a ovlivní celý jeho další život.

Snížení trestné činnosti mládeže neovlivní jen diskutované snížení věkové hranice trestní odpovědnosti. S tímto by měla být spojena také kvalitnější spolupráce všech subjektů, kteří se mládeží zajímají a to od školy přes různé organizace a sdružení, zajišťující volnočasové aktivity. V neposlední řadě by úřadům nemělo být lhostejné, že děti a mládež, kteří opouštějí ústavy, se mnohdy nemají kam vracet. Zůstanou bez domova, finančních prostředků a v tomto případě není daleko, aby se jejich kriminální dráha opět rozjela. Aby se všem těmto problémům předešlo, je nezbytné vyzdvihnout důležitost prevence, která může negativním jevům předejít.

Je mnoho věcí, které se dají napravit, ale existuje také něco, co již nikdy nevrátíme zpět. Dětství je něco, na co by jsme nikdy neměli zapomenout. Dítě by ho mělo prožít v radosti, v kruhu svých nejbližších a vzpomínat na něj jen v tom nejkrásnějším. Dítětem je člověk jen jednou a nic nestojí za to, abychom nesprávnou výchovou z tohoto nevinného období života udělali dětem vyprahlou studnu, něco, na co by raději zapomněli a vymazali z paměti. I my všichni malou hrstkou k tomuto můžeme přispět. Stačí mít jen oči otevřené a sledovat co se děje v našem okolí. To co člověk měl si uvědomit, až když to ztratí.

Resumé

Kriminalita mladistvých a dětí mladších 15 let je fenoménem současnosti, který vyvolává znepokojení veřejnosti a bezradnost institucí.

V první kapitole jsem se zaměřila na podmínky a příčiny vzniku kriminality. Za nejvýznamnější příčinu považuji nedostatky v rodinné výchově, která může mladého člověka negativně ovlivnit a následky si může nést celý život. Mladý člověk je také ovlivněn prostředím, ve kterém se pohybuje a to může být jak škola, tak parta.

Vývoj kriminality dětí a mládeže řeší druhá kapitola. Je potěšující, že kriminalita mládeže klesá, ovšem zarážející je zvyšující se brutalita a agrese těchto pachatelů. Jsou zde zpracovány statistiky spáchaných trestných činů dětí a mladistvých. Za zajímavost jistě stojí zmínit, jaká je hranice trestní odpovědnosti v ostatních zemích a právě o tomto pojednává jedna z podkapitol.

Za protiprávní čin, který mladistvý spáchal, mu lze uložit výchovná, ochranná a trestní opatření. S uložením těchto opatření často souvisí skutečnost, že dítě musí být umístěno do ústavu. A právě o těchto opatřeních a ústavech pro děti a mládež podrobněji pojednává třetí kapitola.

Čtvrtá kapitola je snad nejsmutnější, kterou můžete v této práci číst. Jsou v ní zachyceny tři příběhy, které mají něco společného. V každém z nich vyhasl lidský život, na konci každého jsou nešťastní lidé, každý příběh sebou nese spoustu bolesti, ve všech je někdo, kdo ztratil milovanou osobu a za to vše můžou teprve nezletilí a mladiství.

Důležitým faktorem pro snížení kriminality je prevence. O prevenci primární, sekundární a terciární pojednává závěrečná pátá kapitola.

Anotace a klíčová slova

Název práce : Trestná činnost páchaná mládeží, její prevence

Anotace : V této práci jsem se zaměřila na trestnou činnost páchanou mládeží, na podmínky a příčiny vzniku kriminality mládeže a na její prevenci. Pro názornost je zde zpracována statistika trestných činů, kterých se dopustily děti a mládež s přehledem hranice trestní odpovědnosti v jiných zemích. Jedna z kapitol pojednává o trestech, které lze mladistvým za protiprávní činy uložit a síť ústavů, kde jsou mladiství a nezletilí umístováni. Smutnou částí této práce jsou tři příběhy, které mají společného jmenovatele – vrahem bylo dítě.

Klíčová slova : příčiny kriminality, podmínky kriminality, prevence, trestný čin, mladistvý, nezletilý

Název práce : The Criminal acts committed by youth, the prevention.

Anotace : In this essay I directed to crime act made youth, to conditions and reasons of criminality. I also made an analysis of crime acts, which are made by youth including summary of responsibility for crimes in other countries. One of these chapters is dealing with punishments what we can use and net of institutes, where the youth and juvenile are send. The sad parts of this essay are a stories which have one thing same – youth killer (murder).

Klíčová slova : cause of criminality, conditions of criminality, prevention, offence, juvenile, underage

Literatura a prameny

Tištěné prameny

1. Trestní zákon č.140/1961 Sb.
2. Zákon č. 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže

Knihy

3. JURÁKOVÁ, I. Trestněprávní postih toxikomanů. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1999. 176 s.
4. LAKOMÁ, J. Skupinová psychoterapie. 2. vyd. Praha: Repronis Ostrava, 1994. 125 s.
5. MATOUŠEK, O. Mládež a delikvence. 2. vyd. Praha: Portál, 2003. 332 s.
6. MATOUŠEK, O. Práce s rizikovou mládeží. 1. vyd. Praha: Portál, 1996. 87 s.
7. SCHELLEOVÁ, I. a kol. Právní postavení mladistvých. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia s.r.o., 2004. 250 s.
8. VEČERKA, K. a kol. Mladiství pachatelé na prahu tisíciletí. 1. vyd. Praha: KUFR, 2002. 139 s.
9. VEČERKA, K. a kol. Sociálně patologické jevy u dětí. 1. vyd. Praha: KUFR, 2000. 215 s.
10. VÍTKOVÁ, M. a kol. Integrativní speciální pedagogika. 1. vyd. Brno: PAIDO, 1998. 181 s.

Skripta, denní tisk

11. JILČÍK, T., PLŠKOVÁ, A., ZAPLETAL, L. Sociologie II, 2. vyd. Brno: Institut mezioborových studií, 1999. 60 s.
12. JŮZL, M., OLEJNÍČEK, A. Penologie a penitenciární pedagogika, Brno: Institut mezioborových studií, 2004. 120 s.
13. Kolektiv autorů. Základy speciální pedagogiky, Brno: Institut mezioborových studií, 2003. 214 s.
14. MÜHLPACHR, P. Kapitoly ze sociální patologie, 2.vyd. Brno: Institut mezioborových studií, 2003. 83 s.
15. Blesk, 11.09.2004, Děsivé odhalení, školák se přiznal, Barunku (13) ubodal kluk (13)
16. Blesk, 26.10.2004, Ještě ti nebylo patnáct? Můžeš krást i zabíjet
17. Haló noviny, 09.11.2004, Vyrůstá brutální generace bez citů?
18. Hradecké noviny, 16.03.2005, Děti kradou, loupí, vraždí a vědí, že jim trest nehrozí
19. MF Dnes, 01.09.2004, Policie viní šest dětí z vraždy staré ženy
20. MF Dnes, 02.09.2004, Jak se z malých dětí vychovávají vrazi
21. MF Dnes, 20.10.2004, Kriminalita dětí a mládeže
22. MF Dnes, 08.02.2005, Jičín pomáhá mladým bez domova
23. MF Dnes, 12.03.2005, Čtrnáctiletý vrah míří do dětského vězení
24. MF Dnes, 17.03.2005, Vrazi budou pod dozorem 24 hodin
25. MF Dnes, 18.03.2005, Boletice se opevňují. Čekají na příchod mladých vrahů
26. Právo, 11.09.2004, Některé vraždy s účastí nezletilých a mladistvých
27. Právo, 27.10.2004, 14letý se přiznal k vraždě spolužáka
28. Právo, 01.03.2005, Americký Nejvyšší soud zrušil trest smrti pro nezletilé
29. Právo, 05.03.2005, Kriminalita mládeže klesá, ale jen podle statistik
30. Právo, 12.03.2005, Dětská kriminalita byla loni brutálnější
31. Rovnost, 12.03.2005, Na vězení pro děti se stále čeká

